

του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, λαμβάνεται υπόψη όχι μόνο η παρούσα κατάσταση της αγοράς, αλλά και οι δυνατότητες αναπτύξεως στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων σε κοινοτική κλίμακα, καθώς και οι νέες δυνατότητες υποκαταστάσεως μεταξύ προϊόντων που μπορεί να προκύψουν από την αύξηση της εντάσεως των ανταλλαγών, έτσι ώστε να αξιοποιείται πλήρως η συμπληρωματικότητα μεταξύ των οικονομικών των κρατών μελών, σύμφωνα με τους στόχους που καθορίζονται στο άρθρο 2 της συνθήκης.

2. Για να εκτιμηθεί ο βαθμός υποκαταστάσεως μεταξύ δύο προϊόντων, ενόψει ενδεχόμενης εφαρμογής του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης, δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνο οι καταναλωτικές συνήθειες που επικρατούν σε ένα κράτος μέλος, ή σε μια συγκεκριμένη περιφέρεια. Οι συνήθειες αυτές που ποικίλλουν αισθητά κατά χρόνο και τόπο δεν μπορούν να θεωρηθούν ως αμετάβλητο στοιχείο· επομένως, η δημοσιονομική πολιτική των κρατών μελών δεν πρέπει να χρησιμεύει στο να αποκρυσταλλώνονται δεδομένες καταναλωτικές συνήθειες με σκοπό τη σταθεροποίηση κεκτημένων πλεονεκτημάτων των εθνικών βιομηχανιών που εξυπηρετούν την ικανοποίησή τους.
3. Λαμβανομένων υπόψη των μεγάλων διαφορών μεταξύ των οίνων ως προς την ποιότητα και, επομένως, ως προς την τιμή, η αποφασιστική ανταγωνιστική

σχέση ενόψει της εφαρμογής του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης μεταξύ του ζύθου, ποτού λαϊκής και ευρείας καταναλώσεως και του οίνου, πρέπει να προσδιοριστεί με βάση τους οίνους που καταναλίσκονται περισσότερο από το ευρύ κοινό, οι οποίοι είναι γενικά οι ελαφρότεροι και οι φθηνότεροι. Σ' αυτή τη βάση πρέπει, επομένως, να γίνονται οι συγκρίσεις ως προς τη φορολογία αναλόγως του βαθμού οινοπνεύματος των εν λόγω δύο ποτών ή της τιμής τους.

4. Ένα εθνικό φορολογικό σύστημα που επιβάλλει στον ελαφρό οίνο από νωπά σταφύλια, προελεύσεως άλλων κρατών μελών φόρο καταναλώσεως σχετικά υψηλότερο από αυτόν που πλήττει το ζύθο εθνικής παραγωγής, καθόσον αυτή αποτελεί το πλησιέστερο σημείο αναφοράς από πλευράς ανταγωνισμού μεταξύ αμοιβαίως υποκατάστατων προϊόντων δεν συμβιβάζεται προς το άρθρο 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης καθότι επιβάλλει στον εισαγόμενο οίνο πρόσθετη φορολογική επιβάρυνση ικανή να εξασφαλίσει την προστασία της εθνικής παραγωγής ζύθου.

Το σύστημα αυτό έχει ως συνέπεια να προσδίδει στον οίνο το χαρακτήρα προϊόντος πολυτελείας, το οποίο, λόγω της φορολογικής επιβαρύνσεως στην οποία υπόκειται, ελάχιστα προσφέρεται στον καταναλωτή ως πραγματική εναλλακτική λύση σε σχέση με το χαρακτηριστικό ποτό της εθνικής παραγωγής.

Στην υπόθεση 170/78,

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ, εκπροσωπούμενη από το νομικό της σύμβουλο Anthony McClellan, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Oreste Montalto, μέλος της νομικής της υπηρεσίας, κτίριο Jean Monnet, Kirchberg,

προσφεύγουσα,

υποστηριζόμενη από την

ΙΤΑΛΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, εκπροσωπούμενη από τον Arnaldo Squillante, πρόεδρο τμήματος του Consiglio di Stato, προϊστάμενο της υπηρεσίας διπλωματικών διαφορών, επικουρούμενο από τον Marcello Conti, avvocato dello Stato, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την ιταλική πρεσβεία,

παρεμβαίνουσα,

κατά

ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑΣ ΙΡΛΑΝΔΙΑΣ, εκπροσωπούμενου από τον R. N. Ricks, Assistant Treasury Solicitor, επικουρούμενο από τον Peter Archer, QC, Gray's Inn, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο την πρεσβεία του Ηνωμένου Βασιλείου,

καθού,

που έχει ως αντικείμενο να αναγνωριστεί ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, παραλείποντας να καταργήσει ή να τροποποιήσει τις εθνικές διατάξεις περί φόρου καταναλώσεως ελαφρών, μη αφρωδών οίνων, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης ΕΟΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

συγκείμενο από τους J. Mertens de Wilmars, πρόεδρο, P. Pescatore, A. O'Keefe και U. Everling, προέδρους τμήματος, Mackenzie Stuart, G. Bosco, T. Koopmans, O. Due, K. Bahlmann, Y. Galmot και K. Κακούρη, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. VerLoren van Themaat
γραμματέας: P. Heim

εκδίδει την ακόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

Περιστατικά

Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, η εξέλιξη της διαδικασίας, τα αιτήματα, οι ισχυρισμοί και τα επιχειρήματα των διαδίκων έχουν συνοπτικώς ως εξής:

I — Έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας

Με έγγραφο της 14ης Ιουλίου 1976, η Επιτροπή επισήμανε στην κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ότι η σημαντική διαφορά μεταξύ του συντελεστή του φόρου καταναλώσεως ελαφρού, μη αφρώδους οίνου, που παράγεται στα άλλα κράτη μέλη (2,955 λίρες ανά γαλλόνι) και του συντελεστή του φόρου καταναλώσεως του παραγόμενου στο Ηνωμένο Βασίλειο ζύθου (0,557 λίρες ανά γαλλόνι), αποτελεί έμμεση προστασία του ζύθου και συνιστά παράβαση του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης ΕΟΚ. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή κάλεσε την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, σύμφωνα με το άρθρο 169, πρώτη παράγραφος, της συνθήκης, να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της επί της παραβάσεως αυτής των υποχρεώσεών της.

Με την απάντησή της, της 6ης Οκτωβρίου 1976, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου αμφισβήτησε κυρίως ότι υπάρχει ουσιώδης σχέση μεταξύ της αγοράς ζύθου και της αγοράς οίνου, καθώς και ότι η σχετική φορολογική μεταχείριση έχει επίπτωση, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, επί των τιμών λιανικής πώλησεως των προϊόντων αυτών.

Στις 8 Νοεμβρίου 1977, η Επιτροπή διατύπωσε, έναντι του Ηνωμένου Βασιλείου, την αιτιολογημένη γνώμη που προβλέπει το άρθρο 169, πρώτη παράγραφος, της συνθήκης ΕΟΚ. Στο έγγραφο αυτό παρα-

τήρησε ότι ο φόρος καταναλώσεως που εισπράττεται επί του ελαφρού, μη αφρώδους οίνου, από νοπιά σταφύλια, αυξήθηκε, την 1η Ιανουαρίου 1977, από 2,955 λίρες ανά γαλλόνι σε 3,250 ανά γαλλόνι, ενώ, κατά την ίδια περίοδο, ο συντελεστής του φόρου καταναλώσεως ήταν 17,424 λίρες ανά 36 γαλλόνια για το ζύθο αρχικής πυκνότητας ίσης ή κατώτερης των 1 030° συν 0,5808 λίρες ανά βαθμό άνω των 1 030°, δηλαδή μόνο 0,613 λίρες ανά γαλλόνι, για το ζύθο αρχικής πυκνότητας 1 038°. Έτσι, με βάση την ποσότητα, ο φόρος καταναλώσεως ζύθου πυκνότητας 1 037,71° ήταν 0,6084 λίρες ανά γαλλόνι, έναντι 3,250 λίρες ανά γαλλόνι για τον οίνο· σε σχέση με το βαθμό οινοπνεύματος, ο φόρος καταναλώσεως ζύθου αρχικής πυκνότητας 1 037,71° και βαθμού οινοπνεύματος 3 % κατ' όγκο, ήταν 0,2028 ανά γαλλόνι και ανά βαθμό, ενώ ο φόρος καταναλώσεως ελαφρού, μη αφρώδους οίνου, βαθμού οινοπνεύματος 11 και 12 % ήταν 0,2955 ή 0,2708 αντιστοίχως· όσον αφορά τη σχέση με την τιμή, ο φόρος καταναλώσεως ζύθου αντιπροσώπευε, κατά μέσο όρο, 25 % ενώ ο φόρος καταναλώσεως των οίνων με τις μεγαλύτερες πωλήσεις αντιπροσώπευε τουλάχιστον 38 % της τιμής διαθέσεως.

Μεταξύ ζύθου και οίνου υπάρχει σχέση ανταγωνισμού, έτσι ώστε ο συντελεστής του φόρου καταναλώσεως οίνου προστατεύει την κατανάλωση ζύθου στο Ηνωμένο Βασίλειο. Άρα το Ηνωμένο Βασίλειο παραβαίνει τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης· κατά συνέπεια, κλήθηκε να λάβει, εντός προθεσμίας ενός μηνός τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί με την αιτιολογημένη γνώμη της Επιτροπής.

Με προσφυγή, που άσκησε στις 7 Αυγούστου 1978, η Επιτροπή, κατ' εφαρμογή του άρθρου 169, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης ΕΟΚ, έφερε ενώπιον του Δικαστηρίου την προσαπτόμενη στο Ηνωμένο Βασίλειο παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει βάσει του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης ΕΟΚ, σχετικά με τη φορολογία του ελαφρού, μη αφρώδους οίνου.

Με την προσφυγή της, η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο:

- α) να κρίνει ότι η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου παρέβη το άρθρο 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης, παραλείποντας να καταργήσει ή να τροποποιήσει τις επίδικες διατάξεις περί φόρου καταναλώσεως ελαφρού, μη αφρώδους οίνου·
- β) να καταδικάσει την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου στα δικαστικά έξοδα.

Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, ζήτησε από το Δικαστήριο να απορρίψει την προσφυγή της Επιτροπής και να την καταδικάσει στα δικαστικά έξοδα.

Με διάταξη της 17ης Ιανουαρίου 1979, το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 37, πρώτη παράγραφος, του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της ΕΟΚ, επέτρεψε στην Ιταλική Δημοκρατία να παρέμβει προς υποστήριξη των αιτημάτων της Επιτροπής.

Η κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας ζήτησε από το Δικαστήριο να κάνει δεκτή την προσφυγή της Επιτροπής κατά του Ηνωμένου Βασιλείου και να αποφανθεί σύμφωνα με τα αιτήματά της.

Μετά το πέρας της έγγραφης διαδικασίας, η Επιτροπή απάντησε γραπτώς σε δύο ερωτήματα που έθεσε το Δικαστήριο· η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου κατέθεσε γραπτές παρατηρήσεις επί των απαντήσεων αυτών.

Οι διάδικοι και η παρεμβαίνουσα αγόρευσαν κατά τη συνεδρίαση της 9ης Οκτωβρίου 1979· ο γενικός εισαγγελέας ανέ-

πτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 28ης Νοεμβρίου 1979.

Στις 27 Φεβρουαρίου 1980, το Δικαστήριο εξέδωσε παρεμπόμπουσα απόφαση ([1980] ECR, σ. 417), στο διατακτικό της οποίας, πριν αποφανθεί οριστικά επί της προσφυγής λόγω παραβάσεως που είχε ασκήσει η Επιτροπή, έκρινε και αποφάσισε:

1. Οι διάδικοι να επανεξετάσουν το αντικείμενο της διαφοράς υπό το φως των νομικών εκτιμήσεων που περιέχονται στην παρούσα απόφαση και να γνωστοποιήσουν στο Δικαστήριο το αποτέλεσμα της εξετάσεως αυτής πριν από την 31η Δεκεμβρίου 1980. Το Δικαστήριο θα αποφανθεί οριστικά μετά την ανωτέρω ημερομηνία, κατόπιν εξετάσεως των εκθέσεων που θα του έχουν υποβληθεί ή και εν ελλείψει αυτών.
2. Επιφυλάσσεται ως προς τα δικαστικά έξοδα.

Η προθεσμία που είχε οριστεί με την απόφαση του Δικαστηρίου για την υποβολή των εκθέσεων παρατάθηκε διαδοχικά κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων για τις 30 Απριλίου 1981, για τις 30 Σεπτεμβρίου 1981, τέλος δε, για την 31η Ιανουαρίου 1982 με διατάξεις του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1980, 6ης Μαΐου και 14ης Οκτωβρίου 1981, αντιστοίχως.

Εκθέσεις κατέθεσαν η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου την 1η Δεκεμβρίου και η Επιτροπή στις 2 Δεκεμβρίου 1981. Η παρεμβαίνουσα κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας κλήθηκε από το Δικαστήριο να καταθέσει γραπτές παρατηρήσεις επί των εκθέσεων αυτών, τις οποίες και κατέθεσε την 1η Φεβρουαρίου 1982.

Αφού το Δικαστήριο αποφάσισε την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, οι διάδικοι και η παρεμβαίνουσα ανέπτυξαν και πάλι προφορικά τις παρατηρήσεις τους και απάντησαν σε ερωτήσεις του Δικαστηρίου κατά τη συνεδρίαση της 19ης Μαΐου 1982.

Ο γενικός εισαγγελέας ανέπτυξε συμπληρωματικές προτάσεις κατά τη συνεδρίαση της 16ης Ιουνίου 1982.

Μετά τη λήξη της προφορικής διαδικασίας, το Δικαστήριο θεώρησε ότι δεν είχε επαρκή στοιχεία, όσον αφορά ορισμένες πλευρές της υποθέσεως. Συγκεκριμένα, θεώρησε ότι για να εκδώσει απόφαση έπρεπε να διαθέτει περισσότερα στοιχεία αναφορικά, αφενός, με τις τιμές καταναλωτή και τις τιμές χωρίς το φόρο του οίνου και του ζύθου τρέχουσας ποιότητας, δηλαδή των τύπων οίνου και ζύθου που πωλούνται και καταναλώνονται συνηθέστερα στο Ηνωμένο Βασίλειο και, κατά το μέτρο του δυνατού, στα άλλα κράτη μέλη, αφετέρου δε, με την εξέλιξη της συνολικής ετήσιας καταναλώσεως του οίνου και του ζύθου από το 1972 στο Ηνωμένο Βασίλειο και στα άλλα κράτη μέλη.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο, με διάταξη της 15ης Ιουλίου 1982, ζήτησε:

- από την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου να προσκομίσει πίνακα με τις τιμές καταναλωτή και τις τιμές χωρίς το φόρο του οίνου και του ζύθου τρέχουσας ποιότητας στο Ηνωμένο Βασίλειο από το έτος 1977, καθώς επίσης και πίνακα που να εμφανίζει την εξέλιξη της ετήσιας καταναλώσεως οίνου και ζύθου στο Ηνωμένο Βασίλειο από την 1η Ιανουαρίου 1972·
- από την Επιτροπή να προσκομίσει πίνακα με τις τιμές καταναλωτή και τις τιμές χωρίς το φόρο του οίνου και του ζύθου τρέχουσας ποιότητας στα διάφορα κράτη μέλη, καθώς και πίνακα της ετήσιας καταναλώσεως οίνου και ζύθου, από την 1η Ιανουαρίου 1972, στα άλλα κράτη μέλη εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου.

Η Επιτροπή και το Ηνωμένο Βασίλειο προσκόμισαν και οι δύο στις 30 Σεπτεμβρίου 1982 τους πίνακες που ζήτησε το Δικαστήριο μαζί με σύντομες παρατηρήσεις.

Η παρεμβαίνουσα κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας κατέθεσε, στις 12 Νοεμβρίου

1982, τις παρατηρήσεις της επί των στοιχείων που είχαν προσκομίσει οι διάδικοι.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα, το Δικαστήριο αποφάσισε την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας χωρίς νέα διεξαγωγή αποδείξεων.

II — Γραπτές παρατηρήσεις των διαδίκων μετά την παρεμπύπτουσα απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1980

Η *Επιτροπή* θεωρεί ότι, υπό το φως των νομικών εκτιμήσεων της αποφάσεως της 27ης Φεβρουαρίου 1980, απομένει να διευκρινιστεί το θέμα, αφενός, των χαρακτηριστικών της σχέσεως ανταγωνισμού μεταξύ οίνου και ζύθου και, αφετέρου, της κατάλληλης σχέσεως φορολογίας μεταξύ των δύο προϊόντων από τη σκοπιά του συνόλου της Κοινότητας.

A — Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της σχέσεως ανταγωνισμού

α) Στο θέμα των μεθόδων παρασκευής, υπάρχουν θεαίως διαφορές μεταξύ της συγκομιδής νωπών σταφυλιών, αφενός, και κριθής ή λυκίσκου, αφετέρου· εξάλλου, η κριθή και ο λυκίσκος μπορούν να αποθηκευτούν για διάστημα μεγαλύτερο του έτους, πράγμα που καθιστά δυνατή την παρασκευή του ζύθου οποιαδήποτε στιγμή, ενώ ο οίνος παράγεται νόμιμα μόνο από νωπά σταφύλια ή από γλεύκος νωπών σταφυλιών, έτσι ώστε η ζύμωσή του πρέπει να αρχίσει αμέσως μετά τον τρύγο.

Οι μέθοδοι ζυμώσεως του οίνου και του ζύθου μοιάζουν σε μεγάλο βαθμό: και στις δύο περιπτώσεις, τα σάκχαρα που περιέ-

χονται στη φυτική ύλη εκτίθενται στην ενέργεια μιας μαγιάς που «τρώει» τα σάκχαρα με αποτέλεσμα το σχηματισμό οινοπνεύματος και ανθρακικού αερίου· πάντως, στην περίπτωση του οίνου η μαγιά ενεργεί αμέσως επί του σακχάρου που περιέχουν από μόνα τους τα σταφύλια, ενώ στην περίπτωση του ζύθου η κριδή πρέπει να υποστεί ειδική επεξεργασία για να μπορεί να ενεργήσει πάνω της η μαγιά. Κατά κανόνα, είναι δυνατή η βιομηχανική παρασκευή του οίνου όπως ακριβώς και του ζύθου· τα μεγαλύτερα ζυθοποιεία και οι σημαντικότερες και πλέον σύγχρονες αμπελοοινικές εγκαταστάσεις παραγωγής επιτραπέζιου οίνου επιτυγχάνουν προφανώς οικονομίες κλίμακας.

Άρα, οι διαφορές στις μεθόδους παρασκευής οίνου και ζύθου δεν έχουν στην πραγματικότητα καθεαυτές καθοριστική σημασία. Υπάρχει προφανώς μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ μιας μεγάλης, σύγχρονης αμπελοοινικής επιχειρήσεως και μιας μικρής επιχειρήσεως παραδοσιακής παρασκευής οίνου παρά μεταξύ της πρώτης και ενός ζυθοποιείου.

6) Όσον αφορά τις φυσικές ιδιότητες, ο γενικός εισαγγελέας παρατήρησε, στις αρχικές του προτάσεις επί της προκειμένης υποθέσεως, ότι, από τη σκοπιά του καταναλωτή, η χρησιμοποίηση του οίνου και του ζύθου είναι η ίδια, επειδή τα προϊόντα αυτά παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά· είναι λοιπόν ανταγωνιστικά παρά τις διαφορές όσον αφορά το βαθμό οινοπνεύματος και το κόστος παρασκευής τους.

Η σύγκριση γίνεται, εν προκειμένω, μεταξύ εισαγόμενου από την Κοινότητα «κλασικού» επιτραπέζιου οίνου 10 ως 12 βαθμών οινοπνεύματος και «κλασικού» βρετανικού ζύθου 3,5 ως 3,6 βαθμών οινοπνεύματος, δηλαδή μεταξύ του πλέον αντιπροσωπευτικού οίνου και ζύθου που κυκλοφορεί στο εμπόριο και που καταναλώνεται ευρέως από το σύνολο του πληθυσμού.

Αν δεν ληφθούν υπόψη οι μεταβολές λόγω πληθωρισμού, διακυμάνσεων των τιμών

συναλλάγματος ή τροποποιήσεων του φορολογικού συστήματος, η τιμή τόσο των συνηθισμένων τύπων επιτραπέζιου οίνου όσο και των πλέον συνηθισμένων ζύθων παραμένει σχετικά σταθερή.

Επομένως, οι διαφορές στις φυσικές ιδιότητες του οίνου και του ζύθου δεν έχουν σχεδόν καμία σημασία στην προκειμένη υπόθεση, το επίκεντρο της οποίας αποτελούν οι έμμεσες φορολογικές επιβαρύνσεις που καταβάλλει ο εισαγωγέας ή ο εθνικός παραγωγός, για να τις επιρρίψει, στη συνέχεια, στον καταναλωτή, ως στοιχείο της τιμής πώλησής.

γ) Λίγο ενδιαφέρει το ότι ο οίνος κατατάσσεται στα γεωργικά προϊόντα ενώ ο ζύθος στα βιομηχανικά. Και τα δύο ποτά είναι το αποτέλεσμα της ζυμώσεως, τα δε συστατικά που τους προστίθενται είναι και αυτά γεωργικά προϊόντα. Η σχετική σταθερότητα στο επίπεδο τόσο της παραγωγής όσο και της καταναλώσεως των τιμών των συνηθισμένων τύπων επιτραπέζιου οίνου οφείλεται, ασφαλώς, στην επίδραση της κοινής γεωργικής πολιτικής, ενώ η σταθερότητα των τιμών των πλέον συνηθισμένων τύπων ζύθου οφείλεται στο γεγονός ότι τα συστατικά, που είναι λιγότερο ευαίσθητα και προσφέρονται περισσότερο για αποθήκευση, μεταποιούνται σε οποιαδήποτε περίοδο, εμπίπτουν δε και αυτά στην κοινή γεωργική πολιτική.

δ) Η διάρθρωση των τιμών του πλέον συνηθισμένου τύπου επιτραπέζιου οίνου που εισάγεται από την Κοινότητα, ποικίλλει ανάλογα με τον αμπελώνα: η διάρθρωση αυτή περιλαμβάνει το κόστος παραγωγής, που εξαρτάται από τις ιδιότητες του εδάφους, καθώς και από το μέγεθος και το βαθμό εκσυγχρονισμού των αμπελοοινικών επιχειρήσεων και που επηρεάζεται από τις οικονομικές παρεμβάσεις οι οποίες αποφασίζονται στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής, το κόστος διανομής, που περιλαμβάνει τα έξοδα μεταφοράς, που συνεπάγεται η εξαγωγή, την

εμφιάλωση κλπ. και ένα κέρδος που εξαρτάται από το ανωτέρω κόστος και από τις δυνάμεις που επενεργούν στην αγορά.

Η διάρθρωση των τιμών του πλέον συνηθισμένου τύπου βρετανικού ζύθου ποικίλλει και αυτή σε ορισμένο βαθμό, αναλόγως του ζυθοποιείου: περιλαμβάνει το κόστος παραγωγής, που εξαρτάται από το μέγεθος και το βαθμό εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων, το κόστος διανομής που καθορίζεται κατά κανόνα από τις τοπικές συνθήκες, στις οποίες περιλαμβάνονται σε ασήμαντο βαθμό οι δαπάνες εμφιαλώσεως και συσκευασίας σε κιβώτια, και ένα κέρδος, το οποίο εξαρτάται από το ανωτέρω κόστος και από τις δυνάμεις που επενεργούν στην αγορά.

Η διάρθρωση της αγοράς στο Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί πηγή και άλλων διαφορών:

- το 90 % του ζύθου που πωλείται σε ποτοπωλεία που ανήκουν, τις περισσότερες φορές, στα ζυθοποιεία που προμηθεύουν το ζύθο ή συνδέονται με τα ζυθοποιεία αυτά, καθώς και σε λέσχες εργαζομένων· το 75 % του ζύθου πωλείται απευθείας από το βαρέλι, έτσι ώστε αποφεύγονται οι δαπάνες εμφιαλώσεως, ενώ ο οίνος πωλείται, σχεδόν εξ ολοκλήρου, σε φιάλες·
- το 35 % του οίνου πωλείται σε εστιατόρια, σε σημαντικά αυξημένη τιμή προς όφελος του εστιατορίου·
- το 65 % του οίνου καταναλίσκεται από τα νοικοκυριά·
- οι μόνες μονάδες λιανικής πωλήσεως, όπου οι τιμές διάθεσης του οίνου και του ζύθου είναι ουδέτερες και, για το λόγο αυτό, σχετικά διαφανείς, είναι οι υπεραγορές και τα ειδικευμένα καταστήματα.

Η διάρθρωση της βρετανικής αγοράς καθιστά αδύνατη κάθε σοβαρή σύγκριση των τιμών πωλήσεως των συνηθισμένων

οίνων μεταξύ τους και των τιμών του οίνου με τις τιμές του ζύθου. Το μόνο στοιχείο βάσει του οποίου μπορεί να γίνει μια ικανοποιητική σύγκριση, αν και όχι τόσο αντικειμενική, συνίσταται, όπως έχει τονίσει το Δικαστήριο, στην εκτίμηση της επιπτώσεως της φορολογικής επιβαρύνσεως σε σχέση με το βαθμό οινοπνεύματος των εν λόγω ποτών.

B — Όσον αφορά την κατάλληλη σχέση φορολογίας

α) Το αποφασιστικό στοιχείο συγκρίσεως των φορολογικών συστημάτων που εφαρμόζονται στα εν λόγω δύο προϊόντα είναι η κλιμάκωση του φόρου καταναλώσεως αναλόγως του βαθμού οινοπνεύματος που περιέχεται στην ίδια ποσότητα οίνου και ζύθου. Πάντως, αυτό το στοιχείο συγκρίσεως έχει αξία μόνο εφόσον οδηγεί στη διαπίστωση ότι ο οίνος υπόκειται σε βαρύτερη φορολογία από το ζύθο και ότι η εσωτερική αυτή επιβάρυνση είναι ικανή να εξασφαλίσει έμμεση προστασία του ζύθου, η οποία αντιβαίνει στο άρθρο 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης· δεν έχει αξία όσον αφορά την επιλογή της κατάλληλης μεθόδου φορολογίας των οινοπνευματωδών προϊόντων. Η φορολογία βάσει του βαθμού οινοπνεύματος είναι το μόνο έγκυρο κριτήριο, βάσει του οποίου μπορεί να διαπιστωθεί ότι υπάρχει ανισότητα στη φορολογία των εν λόγω δύο προϊόντων και να συναχθεί τεκμήριο περί υπάρξεως προστατευτικού αποτελέσματος· αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η επιβολή ενός φόρου, υπολογιζόμενου αναλόγως του βαθμού οινοπνεύματος, αποτελεί την κατάλληλη μέθοδο φορολογίας του οίνου και του ζύθου. Η Επιτροπή, προκειμένου να διαπιστώσει αν παραβιάστηκε ή όχι το άρθρο 95, δεύτερη παράγραφος, χρησιμοποίησε αυτό το στοιχείο συγκρίσεως στα κράτη μέλη που παράγουν μόνο ένα από τα δύο ποτά, το δε άλλο εισάγεται, ανεξάρτητα της μεθόδου φορολογίας που εφαρμόζεται πράγματι.

β) Όταν σε ένα κράτος μέλος, που παράγει σημαντικές ποσότητες τόσο οίνου

όσο και ζύθου, ο εισαγόμενος οίνος φορολογείται με τον ίδιο συντελεστή ή απαλλάσσεται του φόρου εξίσου με τον εγχώριο οίνο και όταν ο εισαγόμενος στο κράτος αυτό ζύθος υπόκειται στην ίδια φορολογική μεταχείριση όπως και ο εγχώριος ζύθος, τότε πρέπει να γίνει δεκτό ότι κανένα από τα δύο αυτά εισαγόμενα ποτά δεν αποτελεί αντικείμενο φορολογικής διακρίσεως κατά την έννοια του άρθρου 95. Η σχέση μεταξύ του φόρου καταναλώσεως οίνου και του φόρου καταναλώσεως ζύθου πρέπει να καθορίζεται μέσω εναρμονίσεως, κατ' εφαρμογή του άρθρου 99 της συνθήκης.

γ) Όταν δεν υπάρχει εγχώριος οίνος, όταν ο εισαγόμενος οίνος ανταγωνίζεται τον εγχώριο ζύθο, η δε σχέση μεταξύ του φόρου καταναλώσεως για μια συγκεκριμένη ποσότητα εισαγόμενου οίνου και του φόρου καταναλώσεως για την ίδια ποσότητα εγχώριου ζύθου δεν υπερβαίνει τη σχέση μεταξύ των αντίστοιχων βαθμών οινοπνεύματος, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ο εισαγόμενος οίνος υπόκειται σε φορολογική επιβάρυνση μεγαλύτερη από ότι ο εγχώριος ζύθος. Όταν, αντιθέτως, η σχέση αυτή υπερκεράζεται, όταν δηλαδή ο εισαγόμενος οίνος υπόκειται σε βαρύτερη φορολογία, υπάρχει τεκμήριο έμμεσης προστασίας του ζύθου που δεν μπορεί να διαπιστωθεί βάσει κανενός συγκεκριμένου αριθμητικού στοιχείου.

δ) Από τη σκοπιά του συνόλου της Κοινοτήτας, οι αντίστοιχοι συντελεστές του φόρου καταναλώσεως ανά βαθμό οινοπνεύματος που περιέχεται στην ίδια ποσότητα των εν λόγω δύο ποτών παρέχουν, υπό το πρίσμα του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, την κατάλληλη σχέση που επιτρέπει να διαπιστωθεί αν επιβάλλεται βαρύτερη φορολογία στο εισαγόμενο ποτό και αν ενδεχομένως η επιβολή βαρύτερης φορολογίας έχει προστατευτικό αποτέλεσμα.

Γ' — Όσον αφορά την παρουσία υπόθεσης

α) Εν προκειμένω, η σχέση μεταξύ του πιο συνηθισμένου ζύθου, με βαθμό οινο-

πνεύματος από 3,5 έως 3,6 και του πιο συνηθισμένου επιτραπέζιου οίνου, με βαθμό οινοπνεύματος από 10 έως 12, κυμαίνεται μεταξύ 1 : 2,8 και 1 : 3,4. Εφόσον πρόκειται για συνηθισμένους επιτραπέζιους οίνους με βαθμό οινοπνεύματος μόνο 9 ή 10 και όχι 10 έως 12, η ανεκτή σχέση φορολογίας, κάτω από την οποία δεν μπορεί να συναχθεί τεκμήριο διακρίσεως, είναι 1 : 2,8. Η σχέση αυτή δικαιολογείται και από τα μειονεκτήματα, όσον αφορά τον ανταγωνισμό, που παρουσιάζει ο εισαγόμενος οίνος.

β) Το γεγονός ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο η εν λόγω σχέση είναι μεγαλύτερη από τη σχέση 1 : 2,8 δείχνει ότι ο οίνος υπόκειται εκεί σε βαρύτερη φορολογία από το ζύθο, πράγμα που δημιουργεί τεκμήριο έμμεσης προστασίας του ζύθου.

γ) Από το 1973 έως το 1981, η σχέση φορολογίας στο Ηνωμένο Βασίλειο κυμάνθηκε μεταξύ 1 : 4,2, 1 : 3,2, 1 : 4,2, 1 : 5,6, 1 : 5,3, 1 : 4,9 και 1 : 4,2. Ακόμα κι αν δεν υπάρχει «συγκεκριμένο στοιχείο αναφοράς» όσον αφορά το επίπεδο της φορολογίας, πάνω από το οποίο αρχίζει να υπάρχει προστατευτικό αποτέλεσμα, είναι προφανές ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο, το επίπεδο αυτό υπερκεράστηκε σαφώς κατά το χρόνο που κινήθηκε η διαδικασία. Η προστατευτική τάση που διαπίστωσε το Δικαστήριο με την απόφασή του μειώθηκε μεν στη συνέχεια, ωστόσο όμως δεν εξέλειψε.

Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου έκανε τις ακόλουθες παρατηρήσεις:

Α — Όσον αφορά το κριτήριο συγκρίσεως

α) Η Επιτροπή δεν έχει ακόμα υποδείξει ποια είναι «η ίδια φορολογική επιβάρυνση» η οποία πρέπει να επιβάλλεται στον οίνο και στο ζύθο στο πλαίσιο μιας ομαλής σχέσεως ανταγωνισμού.

6) Το ζήτημα αυτό έχει εξεταστεί από τη δημοσιονομική και οικονομική επιτροπή (επιτροπή Neumark), η οποία σε μια έκθεση που απεύθυνε το 1962 προς την Επιτροπή αναφέρει ότι αν υπάρχουν υπόνοιες ότι ένα εγχώριο προϊόν προστατεύεται έμμεσα έναντι καταναλωτικού αγαθού παραγωγής άλλου κράτους, πρέπει να συγκρίνεται το ύψος των δύο φόρων με τις τιμές των προϊόντων, αφαιρουμένου του φόρου.

γ) Το κριτήριο συγκρίσεως που στηρίζεται στο βαθμό οινοπνεύματος δεν έχει καμιά επίπτωση στην προτίμηση του καταναλωτή για το ένα ή για το άλλο ποσό· δεν παρέχει καμία ένδειξη όσον αφορά το ζήτημα αν ένας συγκεκριμένος φορολογικός συντελεστής προστατεύει το ένα ή το άλλο ποτό. Από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι με την επιβολή στον οίνο μεγαλύτερης φορολογίας, αναλόγως του βαθμού οινοπνεύματος, εξασφαλίζεται έμμεση προστασία του ζύδου.

δ) Στην πραγματικότητα, κανένα κράτος μέλος δεν επιβάλλει, σε όλα τα οινοπνευματώδη ποτά, φόρο με σταθερό φορολογικό συντελεστή ανά βαθμό οινοπνεύματος· ούτε και η Επιτροπή συνιστά αυτό το κριτήριο.

ε) Οι διαφορές μεταξύ των μεθόδων παραγωγής και των φυσικών ιδιοτήτων των δύο ποτών δεν επιτρέπουν την εφαρμογή μιας μεθόδου με την οποία να μπορεί να καθορισθεί η επίπτωση της φορολογίας για καθένα από αυτά. Δεν υπάρχει ικανοποιητική βάση για να διερευνηθεί το ζήτημα αν τα δύο προϊόντα υπόκεινται στην ίδια φορολογική επιβάρυνση. Η λιγότερο κακή και λιγότερο απατηλή βάση συγκρίσεως είναι, σύμφωνα με τη σύσταση της επιτροπής Neumark, η επίπτωση του φόρου στις καταναλωτικές δαπάνες.

στ) Το φάσμα των τιμών που καταβάλλουν οι καταναλωτές οίνου είναι, δεδαίως, αρκετά ευρύ· ευρεία είναι όμως και η

καμπύλη της περιεκτικότητας σε οινοπνευμα. Ο φόρος επί του οίνου εισπράττεται στο Ηνωμένο Βασίλειο, με τον ίδιο συντελεστή ανά εκατόλιτρο για όλους τους οίνους από 8,5 ως 15%. Ο δασμός αυτός συνάδει απολύτως προς τις συστάσεις που έκανε η Επιτροπή με τις προτάσεις της ενόψει της εναρμονίσεως των δασμών οινοπνευματωδών ποτών. Εντούτοις, προκύπτει ότι η φορολογική επιβάρυνση, υπολογιζόμενη ανά μονάδα βαθμού οινοπνεύματος είναι, για τον οίνο με βαθμό οινοπνεύματος 8,5%, μεγαλύτερη πλέον του 70% της επιβαλλόμενης στον οίνο με βαθμό οινοπνεύματος 15%.

η) Ο φόρος προστιθεμένης αξίας, που θεωρείται κατά κανόνα ως ο πλέον ουδέτερος απ' όλους τους έμμεσους φόρους, καθορίζεται, και αυτός, βάσει της τιμής που καταβάλλει ο καταναλωτής: ο ΦΠΑ επί μιας φιάλης οίνου υψηλής ποιότητας που πωλείται στο εστιατόριο είναι πολύ υψηλότερος του ΦΠΑ επί φιάλης κοινού οίνου που πωλείται στην υπεραγορά, καιτοι ο βαθμός οινοπνεύματος μπορεί να είναι ο ίδιος. Το γεγονός ότι το σύστημα του ΦΠΑ συμβιδιάζεται προς τη συνθήκη ΕΟΚ αποδεικνύει ότι η ισότητα των φορολογικών επιβαρύνσεων αναλόγως του βαθμού οινοπνεύματος δεν περιλαμβάνεται στις απαιτήσεις του άρθρου 95.

θ) Για να γίνει σύγκριση της επίπτωσης του φόρου ανά μονάδα τιμής για τον οίνο και για το ζύθο, αντιστοίχως, πρέπει να προσδιορισθεί μια μέση τιμή του οίνου· αυτός όμως ο υπολογισμός είναι αναγκαίος και όταν η σύγκριση στηρίζεται στο βαθμό οινοπνεύματος. Κάθε υπολογισμός μιας μέσης τιμής ενέχει προφανώς ένα περιθώριο σφάλματος· είναι πάντως περισσότερο βέβαιος και σταθερός από τον καθορισμό ενός μέσου βαθμού οινοπνεύματος.

ι) Εν πάση περιπτώσει, η εξίσωση των φορολογικών επιβαρύνσεων για τον οίνο και για το ζύθο, αναλόγως του βαθμού οινοπνεύματος έχει σημασία μόνο για τον

περιορισμό κατ' εφαρμογή του άρθρου 99 της συνθήκης, των εμποδίων στις συναλλαγές που προκύπτουν από τις διαφορές μεταξύ των εθνικών φορολογικών συστημάτων' είναι άσχετη ως προς την εξακρίβωση της υπέρξεως φορολογικών πρακτικών, δημιουργικών διακρίσεων ή προστατευτικών κατά την έννοια του άρθρου 95. Όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα άρθρα 95 και 99 επιδιώκουν σκοπούς πολύ διαφορετικούς.

B — Ως προς τα αποτελέσματα των διαφορών μεθόδων συγκρίσεως

α) Αν γίνει δεκτό ότι η λιγότερο απαιτηλή βάση συγκρίσεως είναι η επίπτωση της φορολογίας ανά μονάδα τρέχουσας τιμής, τότε διαπιστώνεται ότι η δημοσιονομική πολιτική του Ηνωμένου Βασιλείου δεν συνιστά διαφοροποίηση που οδηγεί σε προστασία του ζύθου.

Ο επίδικος φόρος καταναλώσεως αντιπροσώπευε κατά την υπό κρίση περίοδο ποσοστό 23 % της τιμής πώλησεως του ζύθου, 24 % της τιμής του οίνου' σήμερα, προκειμένου για οίνους που παράγονται στα άλλα κράτη μέλη, αντιπροσωπεύει ακόμη μικρότερο ποσοστό της τιμής τους και, πιθανότατα, μικρότερο ποσοστό της δαπάνης καταναλώσεως από ό,τι του ζύθου. Άρα, το τέλος που εισπράττει το Ηνωμένο Βασίλειο επί του οίνου δεν αποτελεί εσωτερική φορολογική επιβάρυνση «ικανή να προστατεύσει έμμεσα άλλες παραγωγές».

6) Με τις πρώτες του προτάσεις στην παρούσα υπόθεση, ο γενικός εισαγγελέας διαπίστωσε ότι η μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση του οίνου δεν επηρεάζει καθόλου τη συμπεριφορά των καταναλωτών, όπως αποδεικνύεται από τα στατιστικά στοιχεία που προσκομίστηκαν, από τα οποία προκύπτει σαφώς ότι η φορολογία δεν έχει επιρρέσει μέχρι στιγμής ούτε την κατανάλωση του οίνου, ούτε την κατανάλωση του ζύθου.

γ) Ακόμη και στην απίθανη περίπτωση που η σύγκριση θα έπρεπε να βασιστεί στην επίπτωση της φορολογίας αναλόγως του τρέχοντος βαθμού οινοπνεύματος, η ισχύουσα σήμερα σχέση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ασυμβίβαστη προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συνθήκη. Δεδομένου ότι ο τρέχων βαθμός οινοπνεύματος του επιτραπέζιου οίνου είναι γύρω στο 12 %, του δε ζύθου γύρω στο 3 %, η σχέση των φόρων καταναλώσεως που εισπράττονται για μια συγκεκριμένη ποσότητα πρέπει να είναι της τάξεως του 4 : 1· όμως, η σχέση αυτή στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι σήμερα περίπου 4,2 : 1. Μια τόσο μικρή διαφορά δεν μπορεί να έχει σημασία, τη στιγμή μάλιστα που η ίδια η Επιτροπή συνιστά μάλλον μια ανώτατη σχέση παρά μια καθορισμένη σχέση μεταξύ των δύο συντελεστών.

δ) Η Επιτροπή έχει συστήσει να φορολογούνται τα αποστάγματα, αναλόγως του βαθμού οινοπνεύματος, με συντελεστή υψηλότερο από τους οίνους λικέρ· έτσι, φαίνεται να έχει δεχτεί ότι η εφαρμογή συντελεστή φορολογίας σχετικά υψηλότερου στα ποτά που έχουν μεγαλύτερη περιεκτικότητα σε οινόπνευμα, μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους κοινωνικούς. Πρέπει επομένως να θεωρηθεί επιτρεπτή η εφαρμογή σχετικά υψηλότερου φορολογικού συντελεστή για τον οίνο παρά για το ζύθο.

ε) Αν ο φορολογικός συντελεστής του οίνου, βάσει συγκεκριμένου κριτηρίου, ήταν αισθητά υψηλότερος από αυτόν που πλήττει το ζύθο, θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη η άποψη που διατύπωσε η ιταλική κυβέρνηση στο πλαίσιο μιας άλλης διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου, ότι δηλαδή τότε μόνο υπάρχει αντίφαση με το άρθρο 95, όταν ο μοναδικός σκοπός του καθορισμού διαφορετικών συντελεστών είναι η παρεμπόδιση της παραγωγής που για λόγους αντικειμενικούς δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί στο εθνικό έδαφος. Όμως, η παραγωγή οίνου είναι απόλυτα δυνατή στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Γ — Ως προς την τάση

Οι μεταβολές των αντίστοιχων φορολογικών συντελεστών μεταξύ 1972 και 1979 συνίστανται σε αναλογικά μεγαλύτερη αύξηση για τον οίνο παρά για το ζύθο. Πάντως, στις 27 Μαρτίου 1980, ο φόρος επί του ζύθου, με αρχική πυκνότητα που δεν υπερβαίνει τους 1 030 βαθμούς, αυξήθηκε από 10,65 λίρες σε 13,05 λίρες ανά εκατόλιτρο· ο φόρος επί του οίνου με βαθμό οινοπνεύματος που δεν υπερβαίνει το 15 % αυξήθηκε από 71,49 λίρες σε 81,82 λίρες ανά εκατόλιτρο στις 11 Μαρτίου 1981, ο φόρος επί του ζύθου αυξήθηκε και πάλι σε 18 λίρες ανά εκατόλιτρο επί δε του οίνου σε 95,20 λίρες ανά εκατόλιτρο. Επομένως, από το 1972, η αύξηση του φόρου επί του τρέχοντος ζύθου πυκνότητας 1 038 βαθμών έφθασε το 168,5 %, επί δε του οίνου το 168,4 %· άρα, η προστατευτική τάση που διαπίστωσε το Δικαστήριο εξέλιπε τελείως.

Δ — Ως προς την αναδρομική ισχύ της αποφάσεως

Στην απίθανη περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι το φορολογικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου αντιβαίνει κατά κάποιον τρόπο προς το άρθρο 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης, θα γεννηθούν ενδεχομένως αναδρομικώς ορισμένα δικαιώματα για τους ιδιώτες, εκτός αν το Δικαστήριο περιορίσει τα αναδρομικά αυτά αποτελέσματα κατ' εφαρμογή της αρχής που διατύπωσε με την απόφασή του της 8ης Απριλίου 1976 (Defrenne, υπόθ. 43/75, [1976] ECR, σ. 455).

Η *κυβέρνηση* της παρεμβαίνουσας *Ιταλικής Δημοκρατίας* είναι της γνώμης ότι με την απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1980 έγινε οριστικά δεκτό ότι υπάρχει σχέση ανταγωνισμού μεταξύ ζύθου και οίνου και ότι ο οίνος φορολογείται στο Ηνωμένο Βασίλειο, βαρύτερα από το ζύθο· επομένως, μένει μόνο να λυθεί το ζήτημα αν η διαφορά της φορολογικής επιβάρυνσεως είναι τέτοιας

φύσεως που να συνεπάγεται προστατευτικά αποτελέσματα για το ζύθο. Επ' αυτού, το Δικαστήριο έχει δεχτεί ότι η εξέλιξη των δύο εν λόγω δημοσιονομικών συστημάτων αποκαλύπτει μια προστατευτική τάση σε βάρος των εισαγωγών οίνου στο Ηνωμένο Βασίλειο. Επομένως, η βαρύτερη φορολογική επιβάρυνση που πλήττει τον οίνο στο Ηνωμένο Βασίλειο πρέπει να εκτιμηθεί υπό το φως του κριτηρίου της κατάλληλης σχέσεως φορολογίας από απόψεως συνόλου της Κοινότητας.

Α — Ως προς τις παρατηρήσεις της κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου

α) Η άποψη ότι οι σημαντικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ οίνου και ζύθου από την πλευρά των μεθόδων παρασκευής τους και των ιδιοτήτων τους, αντιστοίχως, καθιστούν απίθανη την αμοιβαία υποκατάσταση έρχεται σε απευθείας αντίθεση με όσα δέχτηκε το Δικαστήριο με την απόφασή του. Οι διαφορές αυτές μπορούν να ληφθούν υπόψη το πολύ για τον καθορισμό της κατάλληλης σχέσεως φορολογίας που δεν επηρεάζει την κανονική λειτουργία του ανταγωνισμού μεταξύ των δύο προϊόντων.

β) Το νέο επιχειρήμα ότι ο σχετικά υψηλότερος φορολογικός συντελεστής για τον οίνο παρά για το ζύθο μπορεί να δικαιολογηθεί από κοινωνικούς λόγους είναι απαράδεκτο και αβάσιμο.

Δεν εμπίπτει στο πλαίσιο που καθόρισε η παρεμπιπτούσα απόφαση του Δικαστηρίου. Εν πάση περιπτώσει, εφόσον διαπιστώθηκε ύπαρξη σχέσεως ανταγωνισμού μεταξύ δύο προϊόντων, φορολογικό σύστημα που αποβλέπει στην προστασία του εγχώριου προϊόντος σε βάρος του εισαγόμενου προϊόντος δεν δικαιολογείται, από τη σκοπία του άρθρου 95 της συνθήκης, βάσει σκέψεων κοινωνικής σκοπιμότητας που επιδιώκει ενδεχομένως ο εθνικός νομοθέτης. Εξάλλου, τέτοιου είδους λόγοι πρέπει να εκτιμώνται στο κοινοτικό επί-

πεδο· στη σχέση μεταξύ ενός γεωργικού προϊόντος, του οίνου και ενός διομηχανικού προϊόντος, του ζύθου, το μόνο που μπορεί να δικαιολογηθεί, στο πλαίσιο των απαιτήσεων της κοινής γεωργικής πολιτικής, είναι η επιβολή ευνοϊκού φορολογικού συντελεστή για το γεωργικό προϊόν.

γ) Τα επιχειρήματα από τις παρατηρήσεις της ιταλικής κυβέρνησης σε μια άλλη υπόθεση είναι προφανώς άσχετα με το πλαίσιο της παρούσας αντιδικίας, όπως καθορίστηκε με την απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1980. Εν πάση περιπτώσει, αν το άρθρο 95 επιτρέπει δεβαίως στα κράτη μέλη να επιφυλάσσουν, βάσει σκέψεων οικονομικής πολιτικής, διαφορετική φορολογική μεταχείριση σε παρόμοια ή ανταγωνιστικά μεταξύ τους προϊόντα, αυτό ισχύει μόνον εφόσον πρόκειται για προϊόντα που όλα προέρχονται πράγματι ή, τουλάχιστον, μπορούν να προέλθουν από την εγχώρια παραγωγή. Όσον αφορά το τελευταίο αυτό σημείο, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι συγκεκριμένες γεωγραφικές, κλιματολογικές και τεχνικού εξοπλισμού συνθήκες που καθιστούν δυνατή την οικονομικά δίκαιη παραγωγή των εμπορευμάτων, για τα οποία πρόκειται, αφού εξαλειφθεί το φορολογικό εμπόδιο. Δεν μπορεί να γίνει λόγος, κατά τρόπο συγκεκριμένο και ρεαλιστικό, για δυνατότητα παραγωγής οίνου στο Ηνωμένο Βασίλειο.

δ) Άσχετο είναι επίσης και το επιχειρήμα ότι, επειδή κατά τα τελευταία έτη η φορολογική επιβάρυνση που πλήττει τα δύο προϊόντα αυξήθηκε ποσοστιαία στις ίδιες αναλογίες, το φορολογικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου δεν έχει προστατευτικό χαρακτήρα. Η προστατευτική τάση, που αποδεικνύεται από την αντικειμενική διαπίστωση της προοδευτικής αύξησης κατά το παρελθόν του φόρου επί του οίνου σε ρυθμό πολύ υψηλότερο από το φόρο επί του ζύθου, δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση από το γεγονός και μόνο ότι η διαφορά των δύο ποσοστών αύξησης εξέλειψε προσφάτως. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει μόνο ότι τα δημιουργικά διακρίσεων μέτρα που θεσπίστηκαν κατά το παρελθόν είχαν

ήδη επιτύχει ένα επίπεδο υπερεπαρκές για την εξασφάλιση του επιδιωκόμενου προστατευτικού αποτελέσματος.

B — Ως προς την κατάλληλη σχέση φορολογίας

α) Η συζήτηση πρέπει να περιοριστεί μόνο στην εφαρμογή του άρθρου 95· το ερώτημα δεν τίθεται στο πλαίσιο μιας δυνατής εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών περί φόρων καταναλώσεως κατά την έννοια του άρθρου 99. Επομένως, πρέπει να ληφθούν υπόψη μόνο τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του συστήματος που ισχύει στο Ηνωμένο Βασίλειο: σχετικά, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το κριτήριο της φορολογίας του οίνου και του ζύθου βάσει της ποσότητάς τους είναι, καθεαυτό, απόλυτα νόμιμο υπό το φως του άρθρου 95. Το θέμα είναι να εξακριβωθεί υπό ποιες προϋποθέσεις το σύστημα αυτό, που λαμβάνει υπόψη μόνο την ποσότητα του προϊόντος και όχι την τιμή του ή την περιεκτικότητά του σε οινόπνευμα, μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται με τις απαιτήσεις του άρθρου 95.

Στο πλαίσιο ενός τέτοιου συστήματος, η σχέση φορολογίας που συνάδει προς το άρθρο 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης, δεν μπορεί παρά να είναι σχέση ισότητας· σε συγκεκριμένη ποσότητα οίνου πρέπει να επιβάλλεται ο ίδιος φόρος με τον επιβαλλόμενο στην ίδια ποσότητα ζύθου.

β) Το γεγονός ότι δεν λαμβάνονται υπόψη οι διαφορές μεταξύ οίνου και ζύθου ως προς την τιμή πώλησής τους και το βαθμό οινοπνευματώδους τους, αποτελεί απλώς συμμόρφωση με την επιλογή του εθνικού νομοθέτη, ο οποίος υιοθέτησε το κριτήριο που στηρίζεται αποκλειστικά στην ποσότητα. Οι απαιτήσεις της ανταγωνιστικής ουδετερότητας του φόρου επιβάλλουν τη συνεπή εφαρμογή αυτού του ίδιου κριτηρίου και στη σχέση φορολογίας μεταξύ οίνου και ζύθου.

γ) Η επιλογή μεταξύ οίνου και ζύθου δεν γίνεται χάριν αποκτήσεως του περισσότερου δυνατού οινοπνεύματος στη χαμηλότερη τιμή· τα δύο προϊόντα είναι ανταγωνιστικά επειδή είναι και τα δύο ποτά με χαμηλή περιεκτικότητα σε οινόπνευμα που μπορούν να συνοδεύουν τα γεύματα ή να καταναλισκονται ως αναψυκτικά. Οι ιδιαίτερες διαφορές που καθορίζουν την επιλογή του καταναλωτή δεν αφορούν το βαθμό οινοπνεύματος αλλά τα γενικά χαρακτηριστικά, γεύσεως και αρώματος, ιδίως, των δύο προϊόντων. Φορολογία που διαφοροποιείται αναλόγως της μέσης περιεκτικότητας σε οινόπνευμα, όταν εφαρμόζεται σε προϊόντα, για τα οποία η περιεκτικότητα σε οινόπνευμα δεν αποτελεί πραγματικό αποφασιστικό στοιχείο για τους καταναλωτές, δεν μπορεί να έχει άλλη έννοια και άλλο σκοπό από το να ευνοήσει το ζύθο στην ανταγωνιστική του σχέση με τον οίνο.

δ) Αν υποτεθεί ότι οι διαφορές μεταξύ οίνου και ζύθου μπορούν, ακόμα και στο πλαίσιο ενός φορολογικού συστήματος που στηρίζεται στην ποσότητα, να επιτρέψουν παρέκκλιση από το κριτήριο της ισότητας του φορολογικού συντελεστή που εφαρμόζεται στην ίδια ποσότητα εθνικού ζύθου και εισαγόμενου οίνου, το μέτρο της διαφοράς αυτής πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να εκτιμάται αυστηρά σε σχέση με όλα τα ιδιαίτερα από τα καθένα από τα δύο ποτά χαρακτηριστικά που είναι σημαντικά από τη σκοπιά του καταναλωτή, και όχι σε σχέση με ένα μόνο χαρακτηριστικό, το οποίο απομονώνεται αυθαίρετα.

Το ορθό κριτήριο, ενόψει της εφαρμογής του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, πρέπει να κλίνει, λίγο-πολύ, προς την ισότητα των συντελεστών· κάθε απόκλιση από την ισότητα αυτή πρέπει να δικαιολογείται καταλλήλως.

ε) Σχέση φορολογίας μεταξύ ίσων ποσοτήτων οίνου και ζύθου, η οποία υπερβαίνει τη σχέση των βαθμών οινοπνεύματος, αντι-

στοίχως, δεν δικαιολογείται σε καμιά περίπτωση.

στ) Σχέση φορολογίας ίση με τη σχέση μεταξύ των αντιστοιχων βαθμών οινοπνεύματος δεν πρέπει να θεωρείται ως η «κατάλληλη σχέση» κατά την έννοια της παρεμπιπτούσας αποφάσεως του Δικαστηρίου. Πράγματι, η σχέση αυτή αντιπροσωπεύει μόνο το ανώτατο όριο, πέραν του οποίου υπάρχει, βεβαίως, παράβαση του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος. Ανεξαρτήτως του κριτηρίου εκτιμήσεως που εφαρμόζεται στην πράξη, δεν μπορεί να υπάρχει κανένας λόγος για να διαφοροποιείται ακόμη περισσότερο ο συντελεστής που πλήττει τον οίνο από το συντελεστή που πλήττει το ζύθο.

ζ) Μόνο η διαφορά του βαθμού οινοπνεύματος δεν μπορεί να δικαιολογή αντίστοιχη διαφορά του συντελεστή φορολογίας.

Αφενός, στο πλαίσιο ενός συστήματος φορολογίας αναλόγως των ποσοτήτων τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των προϊόντων, για τα οποία πρόκειται, τότε μόνο μπορούν να θεωρηθούν σημαντικά, όταν επηρεάζουν τις ποσότητες που καταναλισκονται πραγματι υπό τις ίδιες συνθήκες. Όμως, ο βαθμός οινοπνεύματος του οίνου και του ζύθου, αντιστοίχως, δεν έχει, καθεαυτός, σημασία για καμιά από τις χρήσεις, για τις οποίες προορίζονται. Αντιθέτως, βάσει των γενικών χαρακτηριστικών των δύο προϊόντων, μπορεί να εξηγηθεί γιατί υπό τις ίδιες συνθήκες η κατανάλωση ζύθου είναι συνήθως μεγαλύτερη από την κατανάλωση οίνου. Η πείρα δείχνει ότι, αν ληφθούν υπόψη οι συνθήκες των καταναλωτών στο σύνολο της κοινότητας, η σχέση αυτή δεν υπερβαίνει ασφαλώς το 1 : 1,5.

Αφετέρου, βάσει του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, δεν δικαιολογείται καμιά μορφή προστατευτικής φορολογίας, ακόμα και αν δεν θέτει σε μειονεκτική θέση όλα τα εισαγόμενα ανταγωνιστικά προϊόντα, αλλά μόνο ορισμένα απ' αυτά. Επομένως, ο

καθορισμός σχέσεως φορολογίας που υπολογίζεται ανάλογα με τη μέση περιεκτικότητα των οίνων σε οινόπνευμα δεν είναι, εν πάση περιπτώσει ορθή· η σχέση αυτή καθιστά δυνατή το πολύ την εξασφάλιση της ανταγωνιστικής ουδετερότητας του φόρου, όσον αφορά τους οίνους με ίσο ή ανώτερο του μέσου όρου βαθμό οиноπνεύματος. Η ουδετερότητα αυτή δεν μπορεί να εξασφαλιστεί και έναντι των οίνων με βαθμό οινόπνευματος χαμηλότερο του μέσου όρου. Επομένως, αυτή ακριβώς η χαμηλότερη περιεκτικότητα σε οινόπνευμα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε περίπτωση για να υπολογιστούν οι κατάλληλες σχέσεις φορολογίας μεταξύ οίνου και ζύθου, αν εφαρμοστεί το κριτήριο, που είναι στην πραγματικότητα πολύ περιορισμένο και μονόπλευρο, της περιεκτικότητας σε οινόπνευμα.

Το ζύθο ανταγωνίζονται περισσότερο άμεσα οι ελαφρότεροι οίνοι, με βαθμό οινόπνευματος μεταξύ 9 και 10 βαθμούς. Επομένως, λαμβανομένου υπόψη του συνήθους βαθμού οινόπνευματος του ζύθου (3,7 βαθμούς), η σχέση φορολογίας, ακόμα και με το κριτήριο αυτό, δεν απέχει πολύ από τη σχέση 2 : 1. Ως προς το σύνολο των χαρακτηριστικών των δύο προϊόντων, η σχέση αυτή πρέπει να είναι ακόμη περισσότερο μειωμένη και μάλιστα στο 1,5 : 1.

η) Αν υποθεθεί ότι επιτρέπεται να απομονώνεται ένα μόνο από τα πολυάριθμα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον οίνο και το ζύθο και να καθίσταται η μοναδική παράμετρος αναφοράς της κατάλληλης σχέσεως φορολογίας, είναι λογικό να λαμβάνεται υπόψη, όχι μόνο το οινόπνευμα που περιέχεται στα τελικά προϊόντα, αλλά το σύνολο των σακχάρων και άλλων οινόπνευματογενών υλών, οι οποίες περιέχονται στα γλεύκη από τα οποία προέρχονται τα δύο ποτά. Το στοιχείο αυτό είναι θεσπιάως περισσότερο σημαντικό από ό,τι μόνο το οινόπνευμα που περιέχεται στο τελικό προϊόν· επίσης, μπορεί να μετρηθεί με αρκετή ακρίβεια.

Από τη σύγκριση των εκχυλισμάτων γλεύκους των περισσότερο συνηθισμένων οίνων και ζύθου προκύπτει μια σχέση της τάξεως του 1,8 : 1.

9) Βάσει μόνο του κριτηρίου της περιεκτικότητας σε οινόπνευμα, η κατάλληλη σχέση φορολογίας δεν μπορεί να υπερβαίνει το 2,8 : 1. Λαμβανομένου υπόψη ότι ο βαθμός οινόπνευματος του πλέον συνηθισμένου ζύθου δεν είναι κατώτερος των 3,7 βαθμών, η εν λόγω σχέση πρέπει μάλιστα να μειωθεί ελαφρά γύρω στο 2,5 : 1.

ι) Δεν είναι δυνατό να ληφθεί ως βάση αποκλειστικά η μέση τιμή πωλήσεως.

Η παρεμπόρουσα απόφαση του Δικαστηρίου δεν δέχτηκε την άποψη αυτή. Εξάλλου, στο πλαίσιο ενός φορολογικού συστήματος που στηρίζεται στον όγκο, η τιμή ή η αξία των προϊόντων δεν έχουν, εξ ορισμού, καμία σημασία. Πράγματι, ο ίδιος συντελεστής εφαρμόζεται στους ακριβότερους και στους φθηνότερους οίνους, όπως επίσης ο ίδιος συντελεστής ισχύει για τους καλύτερους και για τους κοινότερους ζύθους. Η αναφορά στη μέση τιμή πωλήσεως, με μόνο σκοπό να διαφοροποιηθεί το επίπεδο της φορολογίας επί του όγκου των δύο ανταγωνιστικών προϊόντων αντιβαίνει στη λογική του συστήματος.

Ο καθορισμός μιας συγκεκριμένης σχέσεως φορολογίας βάσει της μέσης τιμής των οίνων δημιουργεί δυσμενή διάκριση έναντι των φθηνότερων οίνων, των οποίων η τιμή πωλήσεως είναι κατώτερη της μέσης τιμής. Η κατάσταση αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται με τις απαιτήσεις του άρθρου 95. Η επίτευξη της ανταγωνιστικής ουδετερότητας της φορολογίας ως προς ένα μέρος των εισαγόμενων οίνων δεν είναι ικανή να εξαλείψει ή να συμψηφίσει το δημιουργικό διακρίσεων και προστατευτικό χαρακτήρα της φορολογίας ως προς ένα άλλο μέρος των οίνων αυτών.

Το ανεπίτρεπτο της αναφοράς στη μέση τιμή υπογραμμίζεται από το γεγονός ότι οι φτηνότεροι οίνοι, επειδή είναι και ελαφρότεροι, ανταγωνίζονται ευκολότερα το ζύθο.

Οι τιμές που λαμβάνονται υπόψη για να υπολογιστεί η μέση τιμή, δεν είναι ομοιογενείς μεταξύ τους. Πράγματι, αφορούν είτε την απευθείας πώληση στα καταστήματα πώλησεως ποτών είτε την πώληση σε εστιατόρια είτε την πώληση από ειδικευμένα καταστήματα ή από υπεραγορές· ενόψει των σημαντικών διαφορών κόστους στις διάφορες αυτές περιπτώσεις, η μέση τιμή που υπολογίζεται κατ' αυτόν τον τρόπο είναι απλώς ενδεικτική.

Οι καθαρά αριθμητικές μέσες τιμές πώλησεως ή οι μέσες τιμές περιεκτικότητας σε οινόπνευμα δεν σημαίνουν τίποτα. Εν πάση περιπτώσει, χρειάζεται να υπολογιστεί μια εξισορροπημένη μέση τιμή, που να λαμβάνει υπόψη τα πράγματι διατειθέμενα διάφορα είδη οίνου και ζύθου, εξατομικευμένα βάσει της τιμής τους ή του βαθμού οινοπνεύματος.

κ) Από τη σύγκριση του ισχύοντος στο Ηνωμένο Βασίλειο φορολογικού συστήματος, που περιλαμβάνει σχέση φορολογίας οίνου/ζύθου μεγαλύτερη του 5 : 1 για τον ίδιο όγκο, με την κατάλληλη σχέση, η οποία προσδιορίζεται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, προκύπτει σαφώς και αναμφισβότως ότι το σύστημα αυτό δημιουργεί διακρίσεις και λειτουργεί προστατευτικά έναντι του ζύθου εθνικής παραγωγής.

III — Πληροφοριακά στοιχεία και γραπτές παρατηρήσεις των διαδίκων κατόπιν της διατάξεως της 15ης Ιουλίου 1982

Η *Επιτροπή* προσκόμισε στο Δικαστήριο δύο κατηγορίες πινάκων.

α) Η πρώτη εμφανίζει, για την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, τη

Γαλλία, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο τις τιμές καταναλωτή, το ύψος του φόρου προστιθέμενης αξίας και του φόρου καταναλώσεως, καθώς και την τιμή καταναλωτή εκτός φόρου του οίνου και του ζύθου, σε εθνικό νόμισμα, για τα έτη 1977 ως 1981· για τη Δανία, τα στοιχεία αφορούν μόνο το ζύθο· για την Ελλάδα, δεν κατέστη δυνατή η παροχή στοιχείων όσον αφορά τη φορολογία.

Οι ετήσιες τιμές καταναλωτή αποτελούν το μέσο όρο των τιμών καταναλωτή που λαμβάνονται κάθε μήνα σε ορισμένο αριθμό εμπορικών μονάδων διαφόρων πόλεων σ' ολόκληρο το έδαφος του συγκεκριμένου κράτους μέλους· οι τιμές αυτές μπορούν να θεωρηθούν ως μέσες τιμές πώλησεως.

Εξάλλου, τα είδη ζύθου και οίνου που καταναλίσκονται στα διάφορα κράτη μέλη, καθώς και ο βαθμός οινοπνεύματός τους ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό· επομένως, τα είδη ζύθου και οίνου που περιλαμβάνονται στον πίνακα δεν είναι κατ' ανάγκη δεκτικά συγκρίσεως.

Οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες του Ηνωμένου Βασιλείου και της Βόρειας Ιρλανδίας δεν ανακοίνωσαν καμία τιμή· τα στοιχεία έχουν συγκεντρωθεί από ανεπίσημες πηγές.

Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει, ιδίως, όσον αφορά το ζύθο, ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των τιμών των χαρακτηριστικών ζύθων (ζύθος 1 038 βαθμών) που πωλούνται στα καταστήματα πώλησεως ποτών, αναλόγως της περιφέρειας, της φύσεως, του καταστήματος ή του κυλικείου, όπου πωλείται ο ζύθος και μεταξύ των τιμών των χαρακτηριστικών ζύθων που πωλούνται στα καταστήματα λιανικής πώλησεως. Είναι επομένως πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί μια ενιαία χαρακτηριστική τιμή· η τιμή που αναφέρει το Ηνωμένο Βασίλειο των 60 πεννών ανά pint (0,568 λίτρο) ή 1,06 λιρών ανά λίτρο, μπορεί πάντως να θεωρηθεί ότι αντιπροσωπεύει την ανάτατη απόκλιση μιας υποθε-

τικής δέσμης χαρακτηριστικών τιμών στις οποίες πωλείται ο ζύθος λαϊκής καταναλώσεως σε ποτοποιείο ή σε κατάσταση λιανικής πώλησεως.

Όσον αφορά τις τιμές των οίνων, οι τιμές που δημοσιεύει εκλεκτικά μια ειδικευμένη επιθεώρηση δίνουν μια πολύ γενική εικόνα της χρονολογικής εξελίξεως της τιμής των επιτραπέζιων οίνων στο Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς και της ακριβούς εκτάσεως της εξελίξεως αυτής, συχνά σημαντικής· εύλογα μπορεί να θεωρηθεί ότι η τιμή λιανικής πώλησεως των 3 λιρών αποτελεί χαρακτηριστική τιμή για ένα λίτρο «οίνου λαϊκής καταναλώσεως».

Ο φόρος που εφαρμόζεται στο ζύθο των 1 038 βαθμών ανέρχεται γενικά σε 25,84 λίρες ανά εκατόλιτρο· ο φόρος επί του οίνου ανέρχεται σήμερα σε 106,8 λίρες ανά εκατόλιτρο.

Το ποσοστό του φόρου καταναλώσεως επί της τιμής χωρίς φόρο για ένα λίτρο χαρακτηριστικού ζύθου που πωλείται στην τιμή της 1,6 λίρας ανά λίτρο είναι 39 %, για ένα δε λίτρο οίνου που πωλείται στην τιμή των 3 λιρών ανά λίτρο είναι 69,3 %

Το ποσοστό του φόρου καταναλώσεως επί της τιμής των οίνων υπερβαίνει κατά πλεόν των δύο πέμπτων το ποσοστό του φόρου καταναλώσεως επί της τιμής των ζύθων. Για να είναι ίδιο το ποσοστό του φόρων επί των δύο προϊόντων, ο φόρος καταναλώσεως οίνου πρέπει να μειωθεί από 106,8 λίρες ανά εκατόλιτρο σε 60 λίρες ανά εκατόλιτρο περίπου.

Οι συντελεστές του φόρου καταναλώσεως που χρησιμοποίησε η Επιτροπή για τους υπολογισμούς αυτούς είναι οι ισχύοντες στο Ηνωμένο Βασίλειο μετά τις τροποποιήσεις που έγιναν στο πλαίσιο του προϋπολογισμού το 1982· η σχέση του φόρου καταναλώσεως οίνου/ζύθου είναι σήμερα 4,175 : 1, αντί 5 : 1 που ήταν κατά το χρόνο της ασκήσεως της προσφυγής.

Τα αριθμητικά στοιχεία που προσκομίζει η Επιτροπή επιβεβαιώνουν ότι εξακολουθεί

να υπάρχει σοβαρή παράβαση του άρθρου 95 στο Ηνωμένο Βασίλειο, παρά τις δελτιώσεις που επέφεραν οι διαδοχικοί προϋπολογισμοί στο ύψος των φόρων καταναλώσεως οίνου και ζύθου.

Πρέπει, πάντως, να παρατηρηθεί ότι λόγω του ειδικού χαρακτήρα των φόρων καταναλώσεως οίνου και ζύθου ο προσδιορισμός σχέσεως φορολογίας μεταξύ των δύο αυτών φόρων καταναλώσεως βάσει της τιμής είναι εξαιρετικά παρακινδυνευμένος και δεν παρέχει μεγάλη αξιοπιστία, ιδίως, επειδή οι τιμές των οίνων είναι ανομοιογενείς. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη η τεχνική αδυναμία που αντιμετωπίζει η φορολογική αρχή να παρακολουθεί τις συνεχείς μεταβολές των τιμών του, που οφείλονται σε πληθώρα παραγόντων, μεταξύ των οποίων ιδιαίτερη σημασία έχουν, όσον αφορά τους οίνους, οι διακυμάνσεις των τιμών συναλλάγματος αναλόγως της προελεύσεως των προϊόντων.

Σύμφωνα με το συλλογισμό του Δικαστηρίου στην παρεμπόρουσα απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1980, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η εκτίμηση της επιπτώσεως της φορολογικής επιβαρύνσεως σε σχέση με το βαθμό οινοπνεύματος των εν λόγω ποτών αποτελεί το μόνο κριτήριο που καθιστά δυνατή, αν και κατά τρόπο ατελή, την αντικειμενική σύγκριση μεταξύ των φορολογικών συντελεστών που εφαρμόζονται στον οίνο και στο ζύθο, αντιστοίχως.

6) Η Επιτροπή προσκόμισε επίσης στο Δικαστήριο, για όλα τα κράτη μέλη, εκτός της Ελλάδας, πίνακες που εμφανίζουν, όσον αφορά το ζύθο και τον οίνο, την παραγωγή, τις εισαγωγές, τις εξαγωγές, τη συνολική εσωτερική κατανάλωση και την κατά κεφαλή κατανάλωση κατά τα έτη 1972 ως 1981.

Η *κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου* προσκόμισε επίσης στο Δικαστήριο διάφορα έγγραφα.

α) Ο πρώτος πίνακας περιλαμβάνει, για τα έτη 1977 ως 1982, τις αντιπροσωπευτικές

τιμές της αξίας ενός pint ζύθου μετατραπείσες σε τιμές ανά λίτρο, όπως προκύπτουν από τις εκθέσεις της διοικήσεως, τελωνείου και έμμεσων φόρων καταναλώσεως που υποβάλλονται κατ' έτος στο Κοινοβούλιο. Οι τιμές αυτές είναι σε εύλογο βαθμό αντιπροσωπευτικές της τιμής του ζύθου από το βαρέλι που πωλείται σε δημόσιο ζυθοπωλείο (pub) και δεν πρέπει να θεωρούνται ως η μέση τιμή· έχουν υπολογιστεί αναλόγως της τάσεως του εμπορίου και των τιμών στα διάφορα εθνικά ζυθοποιεία.

Ο πίνακας αυτός αναφέρει επίσης, για κάθε τιμή, το ύψος των φόρων καταναλώσεως, το ύψος του φόρου προστιθέμενης αξίας και την τιμή χωρίς φόρο καταναλώσεως και ΦΠΑ.

6) Οι εκθέσεις της διοικήσεως των τελωνείων και των έμμεσων φόρων καταναλώσεως δεν περιέχουν κανένα στοιχείο, όσον αφορά τις αντιπροσωπευτικές τιμές του οίνου. Καμιά κατηγορία καταστημάτων πωλήσεως δεν αναφέρει το μέγεθος της λιανικής πωλήσεως επιτραπέζιων οίνων· ένα σημαντικό μέρος της διαθέσεως στον καταναλωτή πολλών επί μέρους οίνων γίνεται, ιδίως, στα εστιατόρια σε τιμή πολύ διαφορετική της τιμής στην οποία πωλούνται οι ίδιοι οίνοι από άλλες κατηγορίες καταστημάτων, ιδίως στα καταστήματα εκείνα, τα οποία έχουν άδεια να πωλούν ποτά αποκλειστικά για κατανάλωση εκτός του καταστήματος.

Οι επιτραπέζιοι οίνοι «που πωλούνται και κατανάλσκονται συνηθέστατα στο Ηνωμένο Βασίλειο» και παράγονται σε άλλο κράτος μέλος είναι, κατά τη διάταξη του Δικαστηρίου, δύο οίνοι που εισάγονται από τη Γερμανία («Blue Nun» και «Goldener Oktober»). Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου προσκόμισε πίνακες που εμφανίζουν για τους δύο αυτούς τύπους επιτραπέζιων οίνων τις τιμές που διαπιστώθηκε ότι εφαρμόζονται στα ποτοπωλεία, όπου πωλούνται ποτά για κατανάλωση εκτός του καταστήματος, καθώς και το ύψος του φόρου καταναλώσεως, του ΦΠΑ και τις τιμές χωρίς φόρους.

γ) Τα στοιχεία, όσον αφορά τους δύο αυτούς τύπους οίνων, δεν μπορούν πάντως να συγκριθούν με τα στοιχεία που αφορούν το ζύθο. Πράγματι, οι δύο εν λόγω τύποι αντιπροσωπεύουν καθένας μικρό μόνο μέρος της αγοράς επιτραπέζιων οίνων στο Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ τα στοιχεία σχετικά με το ζύθο, αφορούν πολυάριθμους τύπους που στο σύνολό τους καλύπτουν μεγάλο μέρος της καταναλώσεως του ποτού αυτού.

δ) Ο τέταρτος πίνακας εμφανίζει, για το ζύθο και για τον επιτραπέζιο οίνο, τη μέση τιμή καταναλωτή σε όλα τα καταστήματα πωλήσεως, συμπεριλαμβανομένων των εστιατορίων, που έχει καταρτίσει η κεντρική στατιστική υπηρεσία, η οποία αποτελεί κρατικό οργανισμό. Ο πίνακας αυτός περιλαμβάνει επίσης για κάθε μέση τιμή καταναλωτή το ύψος του φόρου καταναλώσεως, του ΦΠΑ και τις καθαρές τιμές χωρίς φόρους.

ε) Από τα στοιχεία σχετικά με την τιμή του ζύθου προκύπτει ότι η «μέση» τιμή είναι ελαφρώς υψηλότερη από την «αντιπροσωπευτική» τιμή· όσον αφορά τον οίνο, ο επιτραπέζιος οίνος «μέσης τιμής» είναι το ίδιο αντιπροσωπευτικός των πωλήσεων επιτραπέζιων οίνων, όπως και ο οίνος «που πωλείται και καταναλίσκεται συνηθέστατα» στο Ηνωμένο Βασίλειο, στον οποίο αναφέρεται το σκεπτικό της διατάξεως του Δικαστηρίου.

στ) Ο πέμπτος πίνακας εμφανίζει τον όγκο και τις τιμές των εισαγωγών επιτραπέζιου οίνου στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1980, που είναι το τελευταίο έτος, για το οποίο υπάρχουν πλήρη στοιχεία. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι η μέση τιμή των επιτραπέζιων οίνων που εισάχθηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο από άλλα κράτη μέλη το 1980, ήταν υψηλότερη κατά 10 % περίπου της μέσης τιμής όλων των εισαγωγών, κατόπιν αυξήσεως των τιμών των εισαγωγών από τρίτες χώρες προκειμένου να ληφθεί υπόψη το ανώτατο όριο των επιβαλλόμενων δασμών. Η διαφορά τιμής μεταξύ εισαγωγής και διαθέσεως

στον καταναλωτή δεν ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό αναλόγως της καταγωγής των επιτραπέζιων οίνων· οι τιμές όλων των επιτραπέζιων οίνων, που περιλαμβάνονται στον τέταρτο πίνακα, χωρίς δασμούς και φόρους, είναι, επομένως, χαμηλότερες κατά 10 % περίπου του μεγέθους που αντιστοιχεί στις μέσες τιμές επιτραπέζιων οίνων εισαγωγής άλλων κρατών μελών.

ζ) Ο έκτος πίνακας εμφανίζει, κατ' έτος, τις καθαρές ποσότητες επιτραπέζιων οίνων και ζύθου που φορολογήθηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο από το 1972 μέχρι και το 1981. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν την καλύτερη διαθέσιμη ένδειξη όσον αφορά την κατανάλωση.

Η *Κυβέρνηση* της παρεμβαίνουσας *Ιταλικής Δημοκρατίας* διαπίστωσε ορισμένες παρατηρήσεις επί των στοιχείων που προσκόμισαν στο Δικαστήριο οι διάδικοι.

α) Η φορολογική επιβάρυνση ανά μονάδα όγκου οίνου και ζύθου αποτελεί τη μόνη εύλογη δάση συγκρίσεως μεταξύ των προϊόντων αυτών· μπορεί να γίνει ακόμα αναφορά, το πολύ, στη φορολογική επιβάρυνση ανά βαθμό οινοπνεύματος. Οι τιμές καταναλωτή, κυρίως όταν πρόκειται για μέσες τιμές, επηρεάζονται από πολλά στοιχεία αβεβαιότητας μεταξύ των φορολογικών επιβαρύνσεων που επιβάλλονται στα δύο ανταγωνιστικά προϊόντα.

β) Ακόμα και η σύγκριση των τιμών καταναλωτή δείχνει ότι γίνεται σοβαρή φορολογική διάκριση σε βάρος του οίνου.

Όσον αφορά το ζύθο, η επίπτωση του φόρου καταναλώσεως αντιπροσωπεύει επί της τιμής ποσοστό 39, μάλιστα δε 42 %, αναλόγως του αν η τιμή καταναλωτή ενός λίτρου χαρακτηριστικού ζύθου που πωλείται σε pub, ο οποίος είναι αντιπροσωπευτικός του μεγαλύτερου μέρους της αγοράς, είναι 1,6 ή 1,3 λίρες.

Όσον αφορά τον οίνο, οι τιμές καταναλωτή του κοινού οίνου τρέχουσας ποιό-

τητας παρουσιάζουν ευρεία δέσμη· σύμφωνα με τα στοιχεία της Επιτροπής, η τιμή καταναλωτή ενός μεγάλου αριθμού των οίνων αυτών είναι περίπου 3 λίρες ή λιγότερο. Επομένως, η επίπτωση του φόρου καταναλώσεως αντιπροσωπεύει ποσοστό της τάξεως του 69 % ή περισσότερο, κατά πολύ μεγαλύτερο της επίπτώσεως του φόρου καταναλώσεως επί του ζύθου.

Οι δύο τύποι γερμανικού λευκού οίνου που λαμβάνει υπόψη το Ηνωμένο Βασίλειο δεν μπορούν να θεωρηθούν ούτε ως χαρακτηριστικοί ούτε ως τρέχουσας καταναλώσεως ούτε ως αντιπροσωπευτικοί της βρετανικής αγοράς, καθόσον αποτελούν μικρό μόνο μέρος της αγοράς αυτής. Επομένως, τα στοιχεία που προσκόμισε η βρετανική κυβέρνηση δεν επιτρέπουν σύγκριση βάσει ομοιογενών κριτηρίων.

Πολλοί γαλλικοί και ιταλικοί οίνοι πωλούνται στο Ηνωμένο Βασίλειο σε τιμές ανά λίτρο αισθητά χαμηλότερες από τις τιμές των δύο γερμανικών οίνων, στους οποίους αναφέρεται η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου· οι τιμές αυτών των τελευταίων τοποθετούνται στα υψηλότερα επίπεδα της δέσμης των τιμών που αναφέρει η Επιτροπή.

Σε περίπτωση αναφοράς στο κριτήριο των τιμών καταναλωτή, πρέπει να ληφθεί υπόψη η δέσμη των τιμών που προσκόμισε η Επιτροπή, από την οποία προκύπτει ότι ένα μεγάλο μέρος των επιτραπέζιων οίνων που καταναλίσκονται στο Ηνωμένο Βασίλειο διατίθενται σε τιμές καταναλωτή περίπου 3 λιρών ανά λίτρο ή και χαμηλότερα.

Ενόψει της εφαρμογής του άρθρου 95 της συνθήκης ΕΟΚ, ορθή σύγκριση μπορεί να γίνει μόνο επί των τιμών του συνήθους οίνου και της τιμής του συνήθους ζύθου· όμως, επί της δάσεως αυτής, η επίπτωση του φόρου καταναλώσεως επί του φηηνότερου οίνου είναι 160 % περίπου, ενώ επί του ζύθου είναι μόνο από 39 έως 42 %.

γ) Η σύγκριση δεν μπορεί να γίνει μεταξύ μέσων τιμών. Εν πάση περιπτώσει, η μέση τιμή του οίνου που αναφέρει το Ηνωμένο Βασίλειο δεν είναι καθόλου αντιπροσωπευτική της τιμής χαρακτηριστικού οίνου, τρέχουσας καταναλώσεως, αν όχι για άλλο λόγο, επειδή περιλαμβάνει το σημαντικό κόστος του σερβιρίσματος. Τα στοιχεία που παρέσχε το Ηνωμένο Βασίλειο δεν αποτελούν σοβαρό στοιχείο εκτιμήσεως για τη λύση της διαφοράς.

δ) Η μέση τιμή των επιτραπέζιων οίνων που εισάγονται στο Ηνωμένο Βασίλειο, τους οποίους αναφέρει, είναι πάρα πολύ υψηλοί: αντιστοιχεί σε τιμές καταναλωτή 2,56 λιρών για το 1980 και 2,99 λιρών για το 1982, αντιστοιχεί δηλαδή σε τιμές καταναλωτή αισθητά ανώτερες των τιμών καταναλωτή ιταλικού οίνου που εμφανίζονται στους πίνακες, τους οποίους προσκόμισε η Επιτροπή.

Εν πάση περιπτώσει, ακόμα και αν γίνει δεκτή η μέση αξία κατά την εισαγωγή που αναφέρει το Ηνωμένο Βασίλειο, η αξία αυτή δεν υπέστη σημαντικές μεταβολές μεταξύ 1980 και 1982. Εφόσον η μέση αξία των 0,7388 λιρών ισχύει και κατά το τελευταίο αυτό έτος, η «μέση» τιμή καταναλωτή του επιτραπέζιου οίνου δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 3 λίρες ανά λίτρο, πράγμα που σημαίνει ότι η επίπτωση του φόρου καταναλώσεως επί του οίνου είναι 69,3 % ενώ επί του ζύθου είναι περίπου από 39 ως 42 %.

Επομένως, η διάκριση είναι προφανής, ακόμη κι αν γίνει δεκτό το κριτήριο της συγκρίσεως των τιμών καταναλωτή ή αν ληφθεί ως βάση για τον οίνο η πολύ υψηλή τιμή καταναλωτή των 3 λιρών ανά λίτρο.

ε) Στο πλαίσιο ενός φορολογικού συστήματος, όπως αυτό που ισχύει στο Ηνωμένο

Βασίλειο, κατά το οποίο ο οίνος και ο ζύθος φορολογούνται αποκλειστικά αναλόγως του όγκου, ο καθορισμός ορθής σχέσεως μεταξύ των συντελεστών που εφαρμόζονται στα δύο προϊόντα πρέπει να στηρίζεται λογικά και αυτός σε καθαρά ποσοτικά κριτήρια. Η σχέση μεταξύ της φορολογικής επιβαρύνσεως που πλήττει έναν ορισμένο όγκο οίνου και της επιβαρύνσεως που πλήττει ίδιο όγκο ζύθου πρέπει λοιπόν, τουλάχιστον, να τείνει προς την ισότητα. Δεν μπορεί να γίνει έγκυρα παρέκκλιση, εντός ορισμένων σαφών ορίων, από αυτή τη σχέση που τείνει στην ισότητα παρά μόνο εφόσον η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο συντελεστών συγκρατείται αυστηρά εντός των ορίων της σχέσεως που υπάρχει μεταξύ της ποσότητας των δύο προϊόντων που καταναλίσκονται κανονικά υπό ανάλογες συνθήκες, έτσι ώστε η συνήθως καταναλισκόμενη ποσότητα οίνου και η συνήθως καταναλισκόμενη ποσότητα ζύθου να δίνουν το ίδιο μέγεθος. Η σχέση αυτή μεταξύ των συνήθως καταναλισκόμενων ποσοτήτων οίνου και ζύθου είναι 1 : 1,5. Δυνάμει των αρχών που καθορίζονται στο άρθρο 95 της συνθήκης, η σχέση μεταξύ των φορολογικών συντελεστών, αναλόγως του όγκου, των δύο προϊόντων στο Ηνωμένο Βασίλειο πρέπει να αντιστοιχεί στην παραπάνω σχέση.

IV — Προφορική διαδικασία

Η Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον McClellan, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από το δικηγόρο Archer και η κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενη από τον Conti, ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους και απάντησαν σε ερωτήσεις του Δικαστηρίου κατά τη συνεδρίαση της 15ης Μαρτίου 1983.

Ο γενικός εισαγγελέας ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 10ης Μαΐου 1983.

Σκεπτικό

- 1 Με δικόγραφο της 7ης Αυγούστου 1978 η Επιτροπή άσκησε, δυνάμει του άρθρου 169 της συνθήκης ΕΟΚ, προσφυγή, με την οποία ζητεί να αναγνωριστει ότι το Ηνωμένο Βασίλειο παρέδη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης ΕΟΚ, επειδή επιβάλλει στους ελαφρούς οίνους από νωπά σταφύλια (στο εξής: «οίνους») φόρο καταναλώσεως σχετικά υψηλότερο από αυτόν που πλήττει το ζύθο.
- 2 Στις 27 Φεβρουαρίου 1980, το Δικαστήριο εξέδωσε παρεμπόδιουσα απόφαση ([1980] ECR, σ. 417), με την οποία, αφενός, έλυσε ορισμένα νομικά ζητήματα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 95, αφετέρου δε, εξέτασε προκαταρκτικά ορισμένα ζητήματα, τα οποία δεν φαινόταν τότε να ήταν ήδη ώριμα για οριστική λύση. Πριν αποφανθεί οριστικά επί της προσφυγής της Επιτροπής, το Δικαστήριο κάλεσε τους διαδίκους να επανεξετάσουν το αντικείμενο της διαφοράς υπό το φως των νομικών σκέψεων της αποφάσεως και να του γνωστοποιήσουν, εντός ορισμένης προθεσμίας, είτε την καθ' οιονδήποτε τρόπο διευθέτηση της διαφοράς, στην οποία ενδεχομένως θα κατέληγαν, είτε τις απόψεις τους σχετικώς. Το Δικαστήριο επιφυλάχθηκε να αποφανθεί οριστικά μετά την ημερομηνία αυτή ενόψει των εκθέσεων που θα του υποβάλλονταν ή και ελλείψει αυτών.
- 3 Κατόπιν της αποφάσεως αυτής, οι διάδικοι εξέτασαν καταρχάς τη διαφορά μεταξύ τους. Εν συνεχεία, η Επιτροπή επιχείρησε να επιλύσει τη διαφορά με διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του Συμβουλίου μέσω συνολικής ρυθμίσεως του προβλήματος της φορολογίας οινοπνευμάτων. Εν αναμονή της εκδόσεως των διαπραγματεύσεων αυτών, οι διάδικοι ζήτησαν και έλαβαν διάφορες παρατάσεις της προθεσμίας που είχε τάξει η απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1980. Δεδομένου ότι δεν επιτεύχθηκε φιλικός διακανονισμός, οι διάδικοι κατέθεσαν τις εκθέσεις τους την 1η και τη 2α Δεκεμβρίου 1981, αντιστοίχως. Στην παρεμβαίνουσα ιταλική κυβέρνηση δόθηκε η δυνατότητα να γνωστοποιήσει την άποψή της.
- 4 Κατά τη συνεδρίαση της 19ης Μαΐου 1982, οι διάδικοι ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους. Επειδή τα στοιχεία που παρασχέθηκαν στο στάδιο αυτό κρίθηκαν και πάλι ανεπαρκή για την έκδοση αποφάσεως, το Δικαστήριο, με διάταξη της 15ης Ιουλίου 1982 που εκδόθηκε δυνάμει των άρθρων 45 και 60 του κανονισμού διαδικασίας, διέταξε συμπληρωματική διεξαγωγή αποδείξεων. Ζήτησε από τους διαδίκους συμπληρωματικά στοιχεία όσον αφορά τις τιμές καταναλωτή και τις τιμές χωρίς φόρο του οίνου και του ζύθου τρέχουσας

ποιότητα, που ανήκουν δηλαδή στους τύπους οίνου και ζύθου που κατά κανόνα πωλούνται και καταναλίσκονται τόσο στο Ηνωμένο Βασίλειο όσο και στα άλλα κράτη μέλη. Επιπλέον, ζήτησε στοιχεία όσον αφορά την εξέλιξη της συνολικής ετήσιας καταναλώσεως οίνου και ζύθου εντός της Κοινότητας.

- 5 Αφού δόθηκαν οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά, οι διάδικοι αγόρευσαν και πάλι κατά τη συνεδρίαση της 15ης Μαρτίου 1983.

Επί της ουσίας της διαφοράς

- 6 Πρέπει να υπομνησθεί ότι τα ζητήματα που εξετάστηκαν και εν μέρει δεν λύθηκαν με την απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1980 αφορούν, αφενός μεν, τα χαρακτηριστικά της ανταγωνιστικής σχέσεως μεταξύ οίνου και ζύθου, αφετέρου δε, την επιλογή κριτηρίου συγκρίσεως και τον καθορισμό της κατάλληλης σχέσεως φορολογίας μεταξύ των δύο προϊόντων. Τα δύο αυτά ερωτήματα πρέπει να εξεταστούν και πάλι υπό το φως των στοιχείων που παρασχέθηκαν κατά τη διάρκεια των δύο συμπληρωματικών φάσεων της αποδεικτικής διαδικασίας.

Ως προς τη σχέση ανταγωνισμού μεταξύ οίνου και ζύθου

- 7 Με την απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1980, το Δικαστήριο τόνισε ότι η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 95 εφαρμόζεται στη φορολογική μεταχείριση των προϊόντων, τα οποία, καίτοι δεν ανταποκρίνονται προς το κριτήριο του ομοειδούς που διατυπώνεται στην πρώτη παράγραφο του ίδιου άρθρου, βρίσκονται, εντούτοις, σε ανταγωνιστική σχέση, είτε μερική είτε ενδεχόμενη, με ορισμένα προϊόντα της χώρας εισαγωγής. Το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι προκειμένου να προσδιοριστεί η ύπαρξη σχέσεως ανταγωνισμού κατά την έννοια του άρθρου 95, δεύτερη παράγραφος, λαμβάνεται υπόψη όχι μόνο η παρούσα κατάσταση της αγοράς, αλλά και οι δυνατότητες αναπτύξεως στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων σε κοινοτική κλίμακα, καθώς και οι νέες δυνατότητες υποκαταστάσεως μεταξύ προϊόντων που μπορεί να προκύψουν από την αύξηση της εντάσεως των ανταλλαγών, έτσι ώστε να αξιοποιείται πλήρως η συμπληρωματικότητα μεταξύ των οικονομιών των κρατών μελών, σύμφωνα με τους στόχους που καθορίζονται στο άρθρο 2 της συνθήκης.
- 8 Όσον αφορά το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας μεταξύ οίνου και ζύθου, το Δικαστήριο δέχτηκε ότι, μέχρις ορισμένου σημείου τουλάχιστον, τα εν λόγω

ποτά μπορούν να ικανοποιούν παρόμοιες ανάγκες, έτσι ώστε πρέπει να γίνει δεκτό ότι υφίσταται μεταξύ τους ορισμένος βαθμός υποκαταστάσεως. Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι για να εκτιμηθεί μέχρι ποίου σημείου υφίσταται βαθμός υποκαταστάσεως δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνο οι καταναλωτικές συνήθειες που επικρατούν σε ένα κράτος μέλος, ή σε μια συγκεκριμένη περιφέρεια. Πράγματι, οι συνήθειες αυτές που ποικίλλουν αισθητά κατά χρόνο και τόπο δεν μπορούν να θεωρηθούν ως αμετάβλητο στοιχείο· επομένως, η δημοσιονομική πολιτική των κρατών μελών δεν πρέπει να χρησιμεύει στο να αποκρυσταλλώνονται δεδομένες καταναλωτικές συνήθειες με σκοπό τη σταθεροποίηση κεκτημένων πλεονεκτημάτων των εθνικών βιομηχανιών που εξυπηρετούν την ικανοποίησή τους.

- 9 Το Δικαστήριο αναγνώρισε, πάντως, ότι λόγω των σημαντικών διαφορών μεταξύ οίνου και ζύθου είναι δύσκολο να γίνουν συγκρίσεις όσον αφορά τις μεθόδους παρασκευής και τις φυσικές ιδιότητες των εν λόγω ποτών, όπως ορθά εξέθεσε η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου. Για το λόγο αυτό, ζήτησε από τους διαδίκους να προσκομίσουν συμπληρωματικά στοιχεία, ικανά να άρουν τις αβεβαιότητες που υφίστανται, όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της ανταγωνιστικής σχέσεως μεταξύ των δύο προϊόντων.
- 10 Στις θέσεις που έλαβε διαδοχικά η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου δεν αναφέρθηκε στο ζήτημα αυτό. Η Επιτροπή διατύπωσε την άποψη ότι η διαφορά των συνθηκών παραγωγής, στις οποίες το Δικαστήριο απέδωσε κάποια σημασία, δεν είναι σημαντική από πλευράς διαμορφώσεως της τιμής των δύο προϊόντων, ιδίως όταν λαμβάνεται υπόψη η ανταγωνιστική σχέση μεταξύ ζύθου και οίνων τρέχουσας ποιότητας.
- 11 Η ιταλική κυβέρνηση πρόβαλε σχετικά ότι δεν ενδείκνυται η σύγκριση μεταξύ ζύθου και οίνων μέσης ή, πολύ περισσότερο, υψηλής περιεκτικότητας σε οινόπνευμα. Κατά την άποψή της, οι οίνοι που είναι πράγματι ανταγωνιστικοί του ζύθου είναι οι ελαφρότεροι οίνοι με βαθμό οινοπνεύματος γύρω στους 9 βαθμούς, δηλαδή οι συνηθέστεροι και φθηνότεροι οίνοι. Κατά την άποψη της κυβερνήσεως αυτής, αυτοί ακριβώς οι οίνοι πρέπει να επιλέγονται ως σημείο συγκρίσεως για τον προσδιορισμό της επιπτώσεως του φόρου αναλόγως είτε του βαθμού οινοπνεύματος είτε της τιμής των προϊόντων.

- 12 Το Δικαστήριο θεωρεί ότι η παρατήρηση αυτή της ιταλικής κυβέρνησης είναι ορθή. Λαμβανομένων υπόψη των μεγάλων διαφορών μεταξύ των οίνων ως προς την ποιότητα και, επομένως, ως προς την τιμή, η αποφασιστική ανταγωνιστική σχέση, μεταξύ του ζύθου, ποτού λαϊκής και ευρείας καταναλώσεως, και του οίνου, πρέπει να προσδιοριστεί με βάση τους οίνους που καταναλώνονται περισσότερο από το ευρύ κοινό, οι οποίοι είναι γενικά οι ελαφρότεροι και οι φθηνότεροι. Σ' αυτή τη βάση πρέπει, επομένως, να γίνονται οι συγκρίσεις ως προς τη φορολογία αναλόγως του βαθμού οινοπνεύματος των εν λόγω δύο ποτών ή της τιμής τους.

Ως προς τον προσδιορισμό της κατάλληλης σχέσεως φορολογίας

- 13 Όσον αφορά την επιλογή της μεθόδου συγκρίσεως για τον προσδιορισμό της κατάλληλης σχέσεως φορολογίας, η Επιτροπή φρονεί ότι η ασφαλέστερη μέθοδος είναι η χρησιμοποίηση κριτηρίου που να αναφέρεται συγχρόνως στον όγκο και στο βαθμό οινοπνεύματος των εν λόγω ποτών. Η Επιτροπή φρονεί ότι η φορολογία που υπερβαίνει τη σχέση 1 : 2,8 κατ' όγκο (που αντιστοιχεί δηλαδή σε φορολογία 1 : 1 μόνο κατά βαθμό οινοπνεύματος) δημιουργεί «τεκμήριο» έμμεσης προστασίας του ζύθου.
- 14 Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, αναφέροντας τα συμπεράσματα της εκθέσεως που υπέβαλε το 1963 στην Επιτροπή η δημοσιονομική και οικονομική επιτροπή («έκθεση Neumark»), υπογράμμισε και πάλι ότι η ορθή σύγκριση πρέπει να γίνεται αναλόγως της επιπτώσεως του φόρου στην τιμή χωρίς φόρο των εν λόγω δύο προϊόντων. Κατά την άποψή της, η σύγκριση βάσει των μέσων τιμών είναι προτιμότερη από τη σύγκριση βάσει του μέσου βαθμού οινοπνεύματος. Δεν υφίσταται εμπορική πρακτική δημιουργική διακρίσεων ή προστατευτική όταν αποδεικνύεται ότι οι φόροι που εισπράττονται επί δύο ανταγωνιστικών μεταξύ τους προϊόντων είναι αντιπροσωπευτικοί κατά την ίδια αναλογία των μέσων τιμών των προϊόντων αυτών. Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου φρονεί ότι σύμφωνα με το κριτήριο αυτό το βρετανικό φορολογικό σύστημα δεν συνεπάγεται προστατευτικά αποτελέσματα.
- 15 Στο σημείο αυτό, η ιταλική κυβέρνηση αμφισβητεί τα επιχειρήματα τόσο του Ηνωμένου Βασιλείου όσο και της Επιτροπής. Υπογραμμίζει τη σημασία που έχει για τη λύση της διαφοράς το γεγονός ότι ο οίνος είναι γεωργικό προϊόν, ο δε ζύθος βιομηχανικό. Κατά την άποψή της, οι απαιτήσεις της κοινής γεωργικής

πολιτικής επιβάλλουν τη θέσπιση ευνοϊκού φορολογικού συντελεστή για το γεωργικό προϊόν, είναι δε ασυνεπές με την πολιτική αυτή να εκμηδενίζονται με τα εθνικά φορολογικά συστήματα τα αποτελέσματα των κοινοτικών παρεμβάσεων προς στήριξη της αμπελοοινικής παραγωγής.

- 16 Η ιταλική κυβέρνηση αμφισβητεί επίσης τη σημασία που αποδίδει η Επιτροπή στο θέμα του βαθμού οινοπνεύματος των εν λόγω δύο ποτών. Κατά την άποψή της, το αποφασιστικό κριτήριο είναι η εκτίμηση της επιπτώσεως του φόρου αναλόγως του όγκου των δύο ποτών και τούτο για δύο λόγους: αφενός το βρετανικό σύστημα φορολογίας στηρίζεται στον όγκο των προϊόντων· αφετέρου, επειδή πρόκειται και στις δύο περιπτώσεις για ποτά με χαμηλή περιεκτικότητα σε οινόπνευμα, που μπορούν είτε να συνοδεύουν τα γεύματα είτε να καταναλίσκονται προς τέρψη, η επιλογή του καταναλωτή προσανατολίζεται με γνώμονα όχι το βαθμό οινοπνεύματος των δύο προϊόντων αλλά τις γενικές ιδιότητές τους όπως τη γεύση και το άρωμα, έτσι ώστε τα εν λόγω ποτά να καταναλίσκονται για τον ίδιο σκοπό σε ποσότητες αισθητά παρόμοιες. Σύμφωνα με την πείρα, η σχέση καταναλώσεως ζύθου και οίνου, κι αν δεν είναι απόλυτα ίδια, δεν είναι, πάντως, μεγαλύτερη από τη σχέση 1,5 : 1.
- 17 Η ιταλική κυβέρνηση προτείνει εν τέλει, το συνδυασμό των δύο κριτηρίων, που στηρίζονται στον όγκο και το βαθμό οινοπνεύματος, υπό την έννοια ότι αν, καταρχήν, πρέπει να απαιτείται ισότητα φορολογίας κατ' όγκο των δύο ποτών, η βαρύτερη φορολογία του οίνου αναλόγως μόνο του βαθμού οινοπνεύματος αποτελεί ασφαλή ένδειξη ότι υφίσταται διάκριση και ότι το επίδικο φορολογικό σύστημα συνεπάγεται προστατευτικά αποτελέσματα.
- 18 Η ανταλλαγή επιχειρημάτων μεταξύ των διαδίκων, μετά την απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1980 κατέδειξε ότι, καίτοι κανένα από τα κριτήρια συγκρίσεως που χρησιμοποιούνται προκειμένου να εκτιμηθεί η σχέση φορολογίας μεταξύ των εν λόγω δύο προϊόντων δεν είναι ικανό να δώσει, μεμονωμένα λαμβανόμενο, ασφαλή αποτελέσματα, καθεμιά, από τις τρεις μεθόδους που χρησιμοποιούνται (δηλαδή η εκτίμηση της φορολογικής επιβαρύνσεως αναλόγως του όγκου, του βαθμού οινοπνεύματος και της τιμής των προϊόντων) μπορεί να δώσει σημαντικές ενδείξεις για την εκτίμηση του επίδικου φορολογικού συστήματος.

- 19 Δεν αμφισβητείται ότι άπο τη σύγκριση της φορολογίας του ζύθου και του οίνου αναλόγως του όγκου των δύο ποτών προκύπτει μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση, σχετική και απόλυτη συγχρόνως, του οίνου σε σχέση με το ζύθο. Η φορολογία του οίνου όχι μόνο αυξήθηκε αισθητά σε σχέση με τη φορολογία του ζύθου, όταν το Ηνωμένο Βασίλειο αντικατέστησε το δασμό που ίσχυε μέχρι τότε με φόρο καταναλώσεως, όπως υπογράμμισε το Δικαστήριο με την απόφασή του της 27ης Φεβρουαρίου 1980, αλλά επιπλέον προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια των ετών τα οποία αφορά η προσφυγή, δηλαδή 1976 και 1977, η φορολογία του οίνου ήταν κατά μέσο όρο πενταπλάσια κατ' όγκο της φορολογίας του ζύθου, πράγμα που, με άλλα λόγια, αντιπροσωπεύει πρόσθετη επιβάρυνση 400 % σε στρογγυλούς αριθμούς.
- 20 Ως προς το κριτήριο συγκρίσεως που στηρίζεται στο βαθμό οινοπνεύματος, όπως δέχτηκε ήδη το Δικαστήριο με την απόφασή του της 27ης Φεβρουαρίου 1980, ακόμα κι αν ο ρόλος του είναι δευτερεύων ως προς την επιλογή των καταναλωτών μεταξύ του ενός ή του άλλου από τα δύο αυτά ποτά, αποτελεί πάντως κριτήριο συγκρίσεως σχετικά ασφαλές. Σημειωτέον ότι το αν είναι ουσιώδες το κριτήριο αυτό έχει αναγνωρισθεί στο πλαίσιο των εργασιών που διεξάγονται στο Συμβούλιο, ενόψει της εναρμονίσεως της φορολογίας οινοπνεύματος και των διάφορων τύπων οινοπνευματωδών ποτών.
- 21 Από τα στοιχεία, τα οποία δέχτηκε ως βάσιμα το Δικαστήριο, προκύπτει ότι κατά την υπό κρίση περίοδο, η φορολογία του οίνου στο Ηνωμένο Βασίλειο αναλόγως του βαθμού οινοπνεύματος ήταν υπερδιπλάσια της φορολογίας του ζύθου, δηλαδή διαφορά φορολογίας τουλάχιστον κατά 100 %.
- 22 Όσον αφορά το κριτήριο της επιπτώσεως της φορολογίας στην τιμή χωρίς φόρο των προϊόντων, το Δικαστήριο δυσκολεύτηκε πολύ να σχηματίσει την κρίση του, λόγω του ετερογενούς χαρακτήρα των στοιχείων που προσκόμισαν οι διάδικοι. Συγκεκριμένα, επειδή δεν ήταν πλήρη τα στοιχεία που παρέσχε η Επιτροπή, τα οποία συνίσταντο σε πίνακες των τιμών πωλήσεως χωρίς παράλληλη ένδειξη των στοιχείων που θα επέτρεπαν να διαγνωσθεί στις τιμές αυτές η επίπτωση του φόρου καταναλώσεως, ο ΦΠΑ και η τιμή χωρίς φόρο, κατέστη ιδιαίτερα δυσχερής η εκτίμηση του εν λόγω κριτηρίου, στο οποίο η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου απέδωσε πρωταρχική σημασία.

- 23 Ανταποκρινόμενη στη διάταξη της 15ης Ιουλίου 1982, με την οποία το Δικαστήριο ζήτησε στοιχεία για τις τιμές διαθέσεως και τις τιμές χωρίς φόρο των τύπων οίνου και ζύθου που κατά κανόνα πωλούνται και καταναλώνονται στο Ηνωμένο Βασίλειο, η βρετανική κυβέρνηση περιορίστηκε να προσκομίσει στοιχεία σχετικά με δύο γερμανικούς οίνους (Goldener Oktober και Blue Nun), χωρίς αμφιβολία ευρείας καταναλώσεως αλλά, στην πραγματικότητα, ελάχιστα αντιπροσωπευτικοί της καταστάσεως της αγοράς του οίνου σε κοινοτική κλίμακα.
- 24 Η Επιτροπή και η ιταλική κυβέρνηση αμφισβήτησαν την ορθότητα της επιλογής της κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου και προσκόμισαν αναλύσεις όσον αφορά ιταλικούς οίνους, με τη διαφορά ότι η Επιτροπή προσπάθησε να προσδιορίσει μέσες τιμές, ενώ η ιταλική κυβέρνηση, σύμφωνα με την αντίληψη που εκτίθεται παραπάνω, προέβη σε σύγκριση της επιπτώσεως του φόρου στην τιμή ενός χαρακτηριστικού βρετανικού ζύθου και της επιπτώσεως του φόρου στην τιμή του φθηνότερου ιταλικού οίνου που διατίθεται σε σημαντικές ποσότητες στη βρετανική αγορά.
- 25 Από τους υπολογισμούς της Επιτροπής, που αφορούν την παρούσα κατάσταση της βρετανικής αγοράς, την ορθότητα των οποίων δεν αμφισβήτησε η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, συνάγεται υπερφορολόγηση του οίνου κατά 58 % και κατά 77 %, ενώ από τους υπολογισμούς της ιταλικής κυβερνήσεως που αφορούν το φθηνότερο οίνο, προκύπτει πρόσθετη επιβάρυνση του οίνου μέχρι 286 %. Η ανάλυση της τιμής πωλήσεως των δύο γερμανικών οίνων, στην οποία προέβη η βρετανική κυβέρνηση, επιβεβαιώνει έμμεσα αυτές τις διαπιστώσεις. Πράγματι, ο ένας από τους δύο αυτούς οίνους αντιπροσωπεύει, σχεδόν με ακρίβεια, το σημείο ισοτήτας μεταξύ του ζύθου και του οίνου από πλευράς επιπτώσεως του φόρου στην τιμή. Το παράδειγμα αυτό αποδεικνύει ότι όλοι οι φθηνότεροι οίνοι που διατίθενται στο εμπόριο στο Ηνωμένο Βασίλειο υφίστανται φορολογία, σε σχέση με την τιμή, σχετικά υψηλότερη από το ζύθο. Όμως, από τους πίνακες τιμών που προσκόμισε η Επιτροπή προκύπτει ότι υπάρχει στη βρετανική αγορά σημαντικός αριθμός οίνων και, μεταξύ αυτών, σχεδόν όλοι οι ιταλικοί οίνοι, που ανταποκρίνονται στον ορισμό αυτό και που υφίστανται επομένως υπερφορολόγηση, τόσο περισσότερο αισθητή όσο η τιμή τους είναι χαμηλότερη.
- 26 Κατόπιν εξετάσεως των στοιχείων που προσκόμισαν οι διάδικοι, το Δικαστήριο μπόρεσε να σχηματίσει τη δικαστική του πεποίθηση, η οποία συνίσταται στο ότι όταν λαμβάνονται ως βάση συγκρίσεως οίνοι, των οποίων η τιμή είναι κατώ-

τερη των ειδών οίνου που επέλεξε το Ηνωμένο Βασίλειο και των οποίων πολλές ποικιλίες αντιπροσωπεύονται με σημαντικές ποσότητες στη βρετανική αγορά, συνάγεται το συμπέρασμα ότι υφίσταται υπερφορολόγηση σε αισθητό βαθμό ακριβώς για τους οίνους εκείνους, οι οποίοι λόγω της τιμής τους δρίσκονται στην πλέον άμεση ανταγωνιστική σχέση με την εγχώρια παραγωγή ζύθου.

- 27 Έτσι, από τη λεπτομερή εξέταση των στοιχείων, στην οποία προέβη το Δικαστήριο, προκύπτει (ανεξαρτήτως του κριτηρίου συγκρίσεως που χρησιμοποιείται και χωρίς να χρειάζεται σε τελευταία ανάλυση, να προκριθεί το ένα ή το άλλο) ότι το φορολογικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου επιβάλλει στον οίνο προελεύσεως άλλων κρατών μελών πρόσθετη φορολογική επιβάρυνση ικανή να εξασφαλίσει την προστασία της εθνικής παραγωγής ζύθου, καθόσον αυτή αποτελεί το πλησιέστερο σημείο αναφοράς από πλευράς ανταγωνισμού. Δεδομένου ότι το προστατευτικό αυτό αποτέλεσμα είναι πιο αισθητό όσον αφορά τους συνηθέστερους οίνους, το βρετανικό φορολογικό σύστημα έχει ως συνέπεια να προσδίδει στον οίνο το χαρακτήρα προϊόντος πολυτελείας, το οποίο, λόγω της φορολογικής επιβαρύνσεως, στην οποία υπόκειται, ελάχιστα προσφέρεται στον καταναλωτή ως πραγματική εναλλακτική λύση σε σχέση με το χαρακτηριστικό ποτό της εθνικής παραγωγής.
- 28 Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης ΕΟΚ, επιβάλλοντας στους ελαφρούς οίνους από νωπά σταφύλια φόρο καταναλώσεως σχετικά υψηλότερο από αυτόν που πλήττει το ζύθο.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 29 Σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 2, του κανονισμού διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα. Σύμφωνα, όμως, με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, το Δικαστήριο μπορεί να συμψηφίσει τα δικαστικά έξοδα ολικώς ή μερικώς εφόσον συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι.
- 30 Εν προκειμένω, πρέπει να γίνει χρήση της δυνατότητας αυτής. Πράγματι, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας κατέστη προφανές ότι η Επιτροπή άσκησε την παρούσα προσφυγή χωρίς να έχει προηγουμένως επαρκώς διερευνήσει την υπόθεση, πράγμα που υποχρέωσε το Δικαστήριο επανειλημμένως να ζητήσει συμπληρωματικά στοιχεία και να προβεί σε αναβολή της δίκης. Πρέπει, συνεπώς, να συμψηφιστούν τα δικαστικά έξοδα, εκτός από τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Ιταλική Δημοκρατία και τα οποία βαρύνουν το Ηνωμένο Βασίλειο.

Διά ταύτα

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

κρίνει και αποφασίζει:

- 1) Το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, επιβάλλοντας στους ελαφρούς οίνους από νωπά σταφύλια φόρο καταναλώσεως σχετικά υψηλότερο από αυτόν που πλήττει το ζύθο, παρέδωκε τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 95, δεύτερη παράγραφος, της συνθήκης ΕΟΚ.
- 2) Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και το Ηνωμένο Βασίλειο φέρουν τα δικά τους δικαστικά έξοδα. Τα έξοδα, στα οποία υποβλήθηκε η Ιταλική Δημοκρατία, βαρύνουν το Ηνωμένο Βασίλειο.

Mertens de Wilmars	Pescatore	O'Keeffe	
Everling	Mackenzie Stuart	Bosco	Koopmans
Due	Bahlmann	Galmot	Κακούρης

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 12 Ιουλίου 1983.

Ο γραμματέας
P. Heim

Ο πρόεδρος
J. Mertens de Wilmars